

Van Oldenbarneveltplantsoen 27
2253 WV Voorschoten

NOTA

Met een goed advies weer toekomst

Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen een pedagogisch forensisch model

t.b.v.

Gecertificeerde Instellingen
en
Aanbieders van Pleegzorg

April 2018

Dr. A.M.Weterings
Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg
Voorschoten

i.s.m.
Drs. M. Bakker en H.Noordijk, Sterk Huis, Goirle

NOTA

Pedagogisch Beslis-Model, PBM
voor
(terugplaatsing van) pleegkinderen

Inhoudsopgave	pagina
Inleiding op het Pedagogisch Beslis-Model, PBM	3
I Juridisch en pedagogisch kader van het PBM	5
II Opzet en werkwijze van de PBM-uitvoeringspraktijk	16
III Forensische rapportage: Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS) met advies, een 'Child Custody Evaluation'.	22
 Bijlagen	
1. Informatie over het PSI, Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium.	33
2. Opzet van het Startgesprek met de ouders over de inzet van het PBM en de voorwaarden waaronder het PBM wordt uitgevoerd.	36

Inleiding

op het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen

Het PBM, Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen is een methode om na te gaan of een terugplaatsing van het pleegkind naar (een van) de ouders pedagogisch verantwoord is.¹

De ouders hebben de plicht en het recht hun kind² te verzorgen en op te voeden. De aanleiding tot een uithuis- en pleeggezinplaatsing is een problematische opvoedingssituatie bij de ouder(s) thuis.. De vraag die na een pleeggezinplaatsing beantwoord moet worden is: of en zo ja, wanneer het kind weer teruggeplaatst kan worden bij (een van) de ouders.

Vanwege de problematische situatie bij de ouder thuis vóór de uithuisplaatsing en omdat de ouder na de uithuisplaatsing enige tijd niet voor het kind gezorgd heeft, is een intensief begeleid terugplaatsings-traject noodzakelijk om na te kunnen gaan of een terugplaatsing pedagogisch verantwoord is.

Het PBM is gespecificeerd voor pleegkinderen van 0 t/m 11 jaar.

Het is een complex vraagstuk omdat verschillende factoren een rol hebben gespeeld bij en na de uithuisplaatsing, zoals:

- problemen van de ouder waardoor het opvoeden van het kind niet meer adequaat was,
- problematisch gedrag van het kind vóór de uithuisplaatsing (UHP),
- ontwikkeling van het kind, volgens de ouder,
- ontwikkeling van het kind volgens de pleegouder,
- verloop van de contacten tussen het kind en de ouder, volgens de ouder, en
- verloop van de contacten tussen het kind en de ouder, volgens de pleegouders.

Om een beslissing te kunnen nemen over het opvoedingsperspectief van het kind, is het, naast het begeleide terugplaatsingstraject, ook nodig informatie te verkrijgen over de bovengenoemde factoren en deze te analyseren in hun betekenis voor de mogelijkheden voor ontwikkeling van het kind bij de ouder thuis.

Om te voorkomen dat de intensieve begeleiding voortijdig door de ouder wordt stopgezet, wordt het Pedagogisch **Beslis-Model** (PBM) uitgevoerd in het kader van een kindbeschermingsmaatregel - een ondertoezichtstelling of een voogdijmaatregel als de

1 Van den Bergh, P..M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in Perspectief, ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen, Van Gorcum, Hoofdstuk 20. Weterings A.M. Pedagogisch Model voor pleegzorg. In: Weterings, A.M. (Red.) (1998). *Pleegzorg in balans, bestaanszekerheid voor kinderen*. Leuven/Apeldoorn: Garant. Hst 8.

2 Vanwege de leesbaarheid wordt naar het kind en de ouder verwezen met 'hij'. De ouder kan de vader, de moeder of beiden zijn. De ouder(s) zijn de biologische ouders van het kind. Stief-, pleeg- of adoptieouders worden als zodanig benoemd.

moeder bij de geboorte van het kind minderjarig was.³

De juridische aspecten van een ouder-kind-relatie en van een uithuis- en terugplaatsing van het kind, zullen bezien moeten worden op hun pedagogische implicaties voor het kind.

De terugplaatsingstrajecten volgens de methode van het PBM zijn uitgevoerd door Kompaan en de Bocht te Goirle (vanaf 1-1-2018: Sterk Huis), in nauwe samenspraak met de gezinsvoogdijinstelling te Tilburg (heden: Gecertificeerde Instelling JJB, Jeugdbescherming Brabant). Later zijn ook de jeugdbeschermingsafdelingen betrokken van de landelijke instellingen WSG, William Schrikker Groep (vanaf 2018 WSS JB en JR) en LJ&R (Leger des Heils, Jeugdbescherming en Reclassering).

De trajecten zijn gestart en uitgevoerd vanaf de zomer van 2011 tot eind 2017. (Enkele trajecten lopen nog door in 2018).

Het PBM is gespecificeerd voor pleegkinderen van 0 t/m 11 jaar omdat in deze leeftijdsfase de basis voor de persoonlijkheid wordt gelegd. Na het 12e jaar verandert de positie van de ouder ten opzichte van het kind, dat 'op weg' is naar volwassenheid.

Inhoud

Hoofdstuk I	geeft een korte weergave van het juridisch en het pedagogische kader waarin het PBM wordt uitgevoerd.
Hoofdstuk II	geeft de opzet van het PBM, met de voorwaarden waaronder het PBM ingezet kan worden, welke informatiebronnen worden gebruikt en de manier waarop het PBM wordt uitgevoerd.
Hoofdstuk III	beschrijft de manier waarop de verkregen informatie wordt verwerkt met de criteria voor besluitvorming, Het TOS-rapport, de Taxatie van de OpvoedingsSituatie, wordt opgesteld door een forensisch rapporteur, die onafhankelijk staat t.o.v kind, ouder en pleegouder en betrokkenen en onafhankelijk van de instanties. Het advies over het te nemen opvoedingsbesluit aan de Gecertificeerde Instelling en de rechtbank is een forensische rapportage over het opvoedingsperspectief van het pleegkind.

Bijlagen

Bijlage 1

Informatie over het PSI, Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium. Met het PSI kan een taxatie gemaakt worden over de opvoedingssituatie zoals door de ouder beleefd voordat het kind uit huis werd geplaatst (PSI-UHP), en eveneens van de opvoedingssituatie in het pleeggezin, zoals beleefd door de pleegouders (PSI-P). (A.M.Weterings en P.M Van den Bergh, Universiteit Leiden, FSW, Afd. Orthopedagogiek (2006-2016).

Bijlage 2

3 De Kinderombudsvrouw, Mw. M. Kalverboer, pleit voor het sneller laten uitspreken van een kinderbeschermingsmaatregel: "Er wordt te lang doorgemodderd in het vrijwillige kader" (Kinderrechten-monitor, 2016, p. 43).

2. De opzet van het Startgesprek met de ouders over de inzet van het PBM.

Hoofdstuk I

Juridisch en pedagogisch kader van het Pedagogisch Beslis-Model

1. Doel van het PBM

Voor hulpverleners, gezinsvoogden⁴ en rechters is het moeilijk om te komen tot een eenduidige beslissing over het opvoedingsperspectief van een pleegkind. Men moet zowel kind als ouder bijstaan. Bovendien doet ieder dit vanuit de eigen professie. De vraag is nog complexer omdat het kind niet kan wachten om opgevoed te worden. De tijd benodigd om een opvoedingsbesluit te nemen, is daarom beperkt. Onzekerheid van het pleegkind over zijn opvoedingsperspectief betekent dat hij leeft 'in afwachting' wie voor hem zal zorgen in de nabije en in de verre toekomst, waardoor zijn ontwikkeling stagneert omdat hij geen vertrouwen kan opbouwen in anderen en in zichzelf - de twee peilers voor de persoonlijkheidsontwikkeling.

Toelichting

Stel, je hebt een partner, maar je weet niet of je partner bij je zal blijven en of hij van je houdt. Dan weet je niet hoe je je zal gedragen ten opzichte van hem. Extra je best doen om aardig te tegen hem te zijn (pleasen)? Of je juist wat afsluiten om niet te teleurgesteld te zijn als hij toch weggaat? Is hij te vertrouwen? Ben je zelf wel de moeite waard om van gehouden te worden?.

Onzekerheid over de gevoelens van de ander t.o.v. jou belemmeren ontwikkeling van een relatie. Voor een kind is een dergelijke onzekerheid diepingrijpend omdat hij afhankelijk is van die ander. De ontwikkeling van het kind kan verstoord raken door onzekerheid over welke primaire verzorger (ouder, stiefouder, pleegouder) de zorg voor hem op zich zal nemen.

In de pleegzorg leven vele pleegkinderen in een opvoedingssituatie van 'eindeloze tijdelijkheid', niet wetend of, en hoelang, zij bij hun pleegouders zullen blijven, overgeplaatst zullen worden of terug zullen gaan naar (een van) hun ouders.

Het PBM heeft als doel:

Het kind *emotionele bestaanszekerheid* geven door het scheppen van duidelijkheid over zijn opvoedingsperspectief op een voor hem adequate termijn, namelijk:

4 In de NOTA wordt het wordt het woord 'gezinsvoogd' gebruikt, daar deze term duidelijk aangeeft dat deze persoon gezag heeft over het kind. w.o. het indienen van een verzoek bij de rechtbank tot uithuisplaatsing. Die duidelijkheid bestaat niet bij woorden als: gezinscoach, jeugdbeschermer, SAVE-medewerker, gezinsmanager, e.d.. In de context van het PBM komt 'voogd' alleen voor als de moeder minderjarig was bij de geboorte van het kind.

- ofwel een pedagogisch verantwoorde terugplaatsing bij (een van) de ouders,
 - ofwel een permanent verblijf in een pleeggezin tot zijn 21^e jaar⁵.
- In een dergelijke opvoedingssituatie kan het kind vertrouwen in zichzelf en anderen ontwikkelen. Voorkomen zal moeten worden dat een pleegkind in eindeloze tijdelijkheid moet leven, gericht blijft op zichzelf en dan alleen leert te overleven, zonder duurzame relaties aan te kunnen en durven gaan.
- De zekerheid over het verblijf in een pleeggezin blijkt een positieve uitwerking te hebben op de ontwikkeling van het pleegkind, bv. te zien aan het percentage afgebroken plaatsingen bij geadopteerde kinderen (onder de 5%⁶); bij pleeggezinplaatsingen komt het afbreken van een plaatsing bij ruim de helft van de kinderen voor en bij sommige kinderen viermaal of vaker.⁷

Om het doel van het PBM te kunnen bereiken wordt het uitgevoerd binnen het volgende juridisch en pedagogisch kader.

2. Juridisch kader

2.1. Juridisch kader inzake het opvoedingsperspectief van het (pleeg)kind

De Wet herziening Kinderbeschermingsmaatregelen is per 1-1-2015 opgenomen in het Burgerlijk Wetboek.

De formulering met betrekking tot de inhoud van het ouderlijk gezag is uitgebreid en duidelijk geformuleerd in het ontwikkelingsbelang van het kind. Het ouderlijk gezag omvat (eerstgenoemd) de *plicht* en het recht om het kind te verzorgen en op te voeden, inhoudend: de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijke welzijn en de veiligheid van het kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. (Art. 1: 247 BW).

Het gezag van de ouder is niet onbeperkt geldig. Als de ouder onvoldoende in staat blijkt aan de wettelijke eisen te voldoen, kan het kind onder toezicht worden geplaatst (OTS) van een Gecertificeerde Instelling (Art. 1: 254 BW). Het gezag van de ouder wordt ingeperkt, hij kan niet meer de verblijfplaats van zijn kind bepalen, hulp wordt opgelegd en de ouder moet aanwijzingen van de gezinsvoogd opvolgen. Als de gegeven ondersteuning te weinig resultaat heeft, kan het kind uithuis- en in een pleeggezin geplaatst worden (Art. 265b). Een ondertoezichtstelling met uithuisplaatsing wordt door de rechter uitgesproken voor een bepaalde periode, meestal een jaar. In die tijd moet blijken of de ouder weer voldoende in staat is de zorg en opvoeding van het kind op zich te nemen.

Bij de Herziening van de Kinderbeschermingsmaatregelen is gezagsbeëindiging van de ouders niet meer geformuleerd in termen van onmacht en ongeschiktheid van de ouders (hetgeen weerstand wekte; bovendien konden deze termen na enkele jaren niet meer van toepassing zijn.) Gezagsbeëindiging is geformuleerd in termen ten gunste van de ontwikkelingsmogelijkheden voor het kind, als volgt. Het gezag van de ouder kan beëindigd worden als gebleken is dat de ouders niet *op een voor de persoon en*

5 Zie uitspraak van minister H. De Jonge. Hij pleit voor pleegzorg tot 21 jaar. In: Bericht NJi d.d. 24-1-2018 en Volkskrant d.d. 22-1-18.

6 Juffer, F. (2018). Lezing op het afscheid van Mr.M.Kramer, d.d. 9-2-18.

7 Van Oijen, S. & Strijker, P. (2010). Het verplaatsen van kinderen. In: Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief*. Assen van Gorcum, Hst. 12.

ontwikkeling van het kind adequate termijn de zorg en verantwoordelijkheid voor het kind (weer) op zich kunnen nemen (art.1: 266 lida BW). Hierbij mag de enkele bereidheid van de ouder zich niet tegen de uithuisplaatsing van het kind te verzetten niet doorslaggevend zijn bij de beoordeling van het verzoek tot gezagsbeëindiging ⁸. (Gezagsbeëindiging kan ook plaatsvinden als de ouder zijn gezag misbruikt. Art. 1: 266 b BW).

In art. 1: 247 BW wordt gesteld dat de ouder de plicht en het recht heeft zorg te dragen voor het welzijn en veiligheid van zijn kind. *Het recht van de ouder is gebonden aan het kind en is – dus – geen op zichzelfstaand recht.* (Zonder kind bestaat geen 'recht van de ouder'). Het recht van het kind op zorg en opvoeding is wèl een op zichzelfstaand recht omdat het kind zonder zorg niet overleeft. Het recht van de ouder is secundair t.o.v. het recht van het kind. Het recht van de ouder moet steeds bezien worden in het licht van de vraag of de ouder voldoende zorg draagt voor het kind. Na een uithuisplaatsing is de vraag of de ouder *op een voor het kind adequate termijn* weer zorg voor hem kan dragen - zoals ook in art.1: 266 BW is verwoord.

Als de ouder de mogelijkheden om het kind op te voeden niet tijdig genoeg niet heeft, zal gezagsbeëindiging de opvoedingssituatie van het kind positief beïnvloeden omdat g hierdoor duidelijkheid geschapen wordt. Bij een ondertoezichtstelling kan de ouder ieder jaar opnieuw de rechtbank om terugplaatsing van het kind verzoeken. Bovendien behoudt de ouder het gezag om beslissingen te nemen over het kind (zoals: schoolkeuze, therapie, opname, vakantie in het buitenland met de pleegouders). Dit belemmert meestal de opvoeding van het kind door zijn pleegouders, die geen beslissingen mogen nemen. Pleegouders hebben geen gezag en zijn juridisch geen partij. Zij zijn voor beslissingen inzake het kind afhankelijk van de ouders, de gezinsvoogd en de kinderrechter.

Een bezoekregeling met de ouder - dikwijls twee regelingen, een met de vader, een met de moeder en soms ook nog met een of twee grootouders - vormt een belangrijk onderdeel van de opvoedingssituatie van het kind dat pleegkind is geworden. Voor het bepalen van aard en frequentie van bezoekregelingen voor kinderen die zullen opgroeien in een pleeggezin zal het recht van de ouder op contact met het kind inhoud gegeven moeten worden aan de hand van de vraag of de bezoekregeling bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind en aan de opbouw van een emotionele relatie met de ouder. De gezinsvoogd kan de contacten van het kind met zijn ouder beperken (Art. 1: 265f en 265g BW).

Een gezagsbeëindigende maatregel raakt *niet* aan een bezoekregeling met het kind. De bezoekregeling kan opgelegd worden door de kinderrechter, al dan niet op basis van een verzoek daartoe van de gezinsvoogd. De ouder zonder gezag kán zich rechtstreeks tot de kinderrechter wenden als hij het niet eens is met de door de Gecertificeerde Instelling opgelegde bezoekregeling (Art. 1:377a of 1: 377e BW). De kinderrechter kan bij een voogdijmaatregel niet *ambtshalve* een bezoekregeling opleggen.⁹

In de wetgeving is het kind-perspectief leidend geworden. De wet biedt – meer dan voorheen - mogelijkheden om beslissingen te nemen die het ontwikkelingsbelang van het

8 Kok, J. (2017). Wet herziening kinderschermingsmaatregelen: een analyse van eerste rechtspraak. In : *FJR*, Jrg.39, nr.6, p.166-172.

9 Laterveer, B. (2017). Kinderbeschermingsmaatregelen in combinatie met omgang. In: *FJR*, Jrg. 39, nr. 7/8, Juli/Augustus, p. 203-210.

kind ten goede kunnen komen.

2.2. *Positie van het pleegkind*

Verschillende omstandigheden houden de situatie van het kind dat pleegkind is geworden, lang onduidelijk en onzeker.

1. Veelal wordt tegen de einddatum van de OTS en UHP de frequentie van de contacten van het kind met de ouder verhoogd. Als de verhoging van de frequentie van de bezoeken niet leidt tot een terugplaatsing, wordt de OTS met UHP verlengd. Het opvoedingsperspectief blijft onduidelijk. Dit brengt veel onrust en onzekerheid voor kind, ouder en pleegouder. Dit komt de ontwikkeling van het kind niet ten goede. Wel kan de Gecertificeerde Instelling de contacten tussen het kind en de met gezag belaste ouder beperken gedurende de OTS en uithuisplaatsing als de contacten het kind stress geven. (Art. 1: 265f BW).

2. De onrust en onduidelijkheid na een uithuisplaatsing wordt meestal nog vergroot omdat het kind 'tijdelijk' in het pleeggezin is geplaatst. De pleegouders rekenen er dan op dat het kind binnen de afgesproken tijd weer weggaat (de z.g. kort-verblijf- of perspectiefzoekende plaatsingen en de 4-weken-opvangplaatsing). Zo komt het voor dat een kind vier maal of vaker moet worden overgeplaatst, soms eindigend met een plaatsing in een internaat vanwege 'onhandelbaarheid' van het kind. Een dergelijk verplaatsingsgang is zeer schadelijk voor de ontwikkeling mogelijkheden van de het kind¹⁰.

3. Zoals gezegd, is een moeilijk punt dat de pleegouders voor alle belangrijke beslissingen ten behoeve van de verzorging en opvoeding van het kind de ouder om toestemming moeten vragen (zoals ook het geval is bij een vrijwillige plaatsing). Bovendien zijn zij afhankelijk van het beleid van de gezinsvoogd, m.n. inzake verplaatsing van het pleegkind en inzake bezoeksregelingen met de ouder.

Uit het voorgaande kan afgeleid worden dat de situatie van het pleegkind onzeker, instabiel en onduidelijk is zolang geen besluit genomen is over zijn opvoedingsperspectief: opgroeien bij (een van) de ouders of opgroeien in een pleeggezin tot zijn volwassenheid.

2.3 *Wetsartikelen die emotionele bestaanszekerheid voor het pleegkind bevorderen*

Bij de Herziening van de kinderbeschermingsmaatregelen zijn verschillende wetsartikelen in het BW opgenomen of aangepast zodanig dat het ontwikkelingsbelang van het kind ondersteund kan worden.

- De Gecertificeerde Instelling voor Jeugdbescherming (GI) behoeft toestemming van de kinderrechter voor wijziging in het verblijf van het kind als hij ten minste een jaar door een ander dan de ouder is opgevoed en verzorgd als behorend tot zijn gezin (Art. 1: 265i BW).
- Binnen de huidige kinderbeschermingsmaatregelen kan de ouder tijdelijk het gezag ontnomen worden en 'overgeheveld' worden naar de GI als de ouder geen toestemming geeft voor, met name, ziekenhuisopname, (geneeskundige) behandeling, schoolkeuze of aanvraag voor een verblijfsvergunning (Art. 1:265 e BW).

10 Strijker, J, & Zandberg, Tj. (2005). Breakdown in foster care. In: *International Journal of Child & Family welfare*. p. 76-87. Van Oijen, S. & Strijker, P. (2010). Het verplaatsen van pleegkinderen. In: Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief*. Assen van Gorcum, Hst. 12.

- De rechtbank kan een ouder geheel of gedeeltelijk in de uitoefening van het gezag schorsen indien sprake is van ernstige of acute bedreiging van het kind.
- De GI kan het gezag over het kind – tijdelijk – aan de pleegouders geven t.b.v. de uitvoering van de zorg (Art.1:268 BW).
- De GI kan de Raad voor de Kinderbescherming 'dwingen' onderzoeksresultaten voor te leggen aan de kinderrechter t.a.v. een gezagsbeëindigende maatregel (Art. 1: 267 lid 2 BW).
- Geschillen tussen pleegouders en de GI inzake de uitvoering van de OTS kunnen voorgelegd worden aan de kinderrechter (Art. 1: 262b BW).
- *Na twee jaar uithuisplaatsing* toetst de Raad voor de Kinderbescherming of het perspectief nog bij de ouders ligt of dat gezagsbeëindiging overwogen moet worden (Art. 1: 265, lid 3 BW).¹¹

De Kinderombudsvrouw (M Kalverboer) pleit in de Kinderrechtenmonitor 2016 voor een sneller overgaan tot een gezagsbeëindigende maatregel zodat pleegkinderen eerder duidelijkheid hebben over hun opvoedingsperspectief (p.44)¹²

De vroegere terughoudendheid bij het uitspreken van een ontheffing van het ouderlijk gezag, is verminderd. Argumenten voor beëindiging van het gezag van de ouder over het kind worden duidelijk in de wet verwoord. Ook de termijn waarop hierover tenminste een onderzoek moet plaats vinden door de Raad voor de Kinderbescherming, is in de wet opgenomen, nl. als de ouder na twee jaar uithuisplaatsing van het kind nog niet in staat is voor zijn kind te zorgen,

IVRK

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) zijn de rechten van het kind opgenomen.

In Art. 3 van het IVRK wordt bepaald dat de belangen van het kind een eerste overweging vormen bij door personen of instanties te nemen maatregelen¹³. Dit artikel heeft een rechtstreekse werking. In Art. 6 staat dat mogelijkheden tot overleven en ontwikkeling van het kind gewaarborgd moeten worden en in Art. 7 dat het kind – *voor zover mogelijk* – het recht heeft zijn ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.

Het contact tussen ouder en kind wordt in het IVRK geformuleerd vanuit het belang voor het kind. In Art. 9 staat dat het kind niet van zijn ouder gescheiden mag worden, maar in lid 3 van Art. 9 wordt toegevoegd dat het kind van zijn ouders gescheiden mag worden als dit noodzakelijk is, bijvoorbeeld bij verwaarlozing of mishandeling of als contact met de ouder in strijd is met het belang van het kind ¹⁴.

De Staatscommissie Herijking Ouderschap onderkent de onzekerheid voor het pleegkind als het gezag over het kind niet wordt uitgeoefend door degene(n) die de dagelijkse zorg

11 Kok, J. (2017), Wet Herziening kinderschermingsmaatregelen: een analyse van eerste rechtspraak. nieuwe ondertoezichtstelling. In: *FJR*. Jrg. 379, nr.6. p.166-172; Huijter, J. & Weijers, I. (2016). De aanvaardbare termijn in jeugdbeschermingszaken. In: *FJR*, Jrg. 38 nr. 7/8 p. 164-169. Van Teeffelen, P.A.J.Th. (2017). De kinderrechter: een kameleon in de gerechtelijke organisatie? In: *FJR*. Jrg. 39 nr. 6 p. 173-176.

12 Bureau Kinderombudsman (kinderombudsvrouw, M.Kalverboer) (2016). *Kinderrechten monitor 2016*. Den Haag.

13 Art 3 van het IVRK: “.....the best interests of the child shall be a primary consideration.”

14 Ruitenbergh, G.C.A.M. (2003). *Het Internationaal Kinderrechtenverdrag in de Nederlands rechtspraak*. Amsterdam: SWP

voor hem heeft/hebben. ‘Op dit moment bestaat nog geen mogelijkheid om de voogdij gedeeltelijk aan pleegouders over te dragen, maar daar bestaat wel behoefte aan. Daarnaast benoemt de Staatscommissie de mogelijkheid voor ‘eenvoudige adoptie’, waarbij de reeds bestaande familierechtelijke betrekkingen behouden blijven, maar ook familierechtelijke relaties gevestigd worden met pleegouders (‘andere personen’).¹⁵

Conclusie

In de wetsartikelen in het Burgerlijk Wetboek en in artikelen van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind zijn voldoende mogelijkheden geschapen om het ontwikkelingsbelang van het kind te kunnen beschermen en te bevorderen als het kind in een problematische opvoedingssituatie verkeert waar hij zich niet conform zijn capaciteiten kan ontwikkelen.

3. Pedagogisch kader

3.1. Emotionele situatie van een kind in een pleeggezin

Een plaatsing in een pleeggezin is in principe van tijdelijke aard. Het kind wordt bij pleegouders geplaatst om de ouder te ontlasten van de dagelijkse zorg voor het kind en te ondersteunen bij zijn problemen totdat hij het kind weer kan opvoeden. Na de uithuisplaatsing weet het kind niet hoelang hij in dat pleeggezin zal blijven, of hij weer naar andere pleegouders zal gaan, bij zijn vader zal gaan wonen, of bij zijn moeder, misschien bij hen beiden of misschien bij een van zijn ouders met een nieuwe partner, maar misschien ook in een internaat. Een pleegkind leeft in ‘eindeloze tijdelijkheid’, niet wetend wie hij kan vertrouwen en op wie hij zich kan verlaten. Dit tast het vermogen de ander te vertrouwen aan maar ook het vertrouwen in zichzelf. Hij is voor niemand ‘de moeite waard’. Het kind is op zichzelf aangewezen.

3.2. Voorwaarden voor adequate ontwikkeling

Uit bijna een eeuw wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen in problematische opvoedingssituaties, bij ouders, bij adopties en bij pleeggezinplaatsingen, blijkt de aard van gehechtheid van een kind aan een primaire verzorger – ouder, stiefouder, adoptieouder of pleegouder – de belangrijkste factor te zijn.¹⁶ Twee biologische processen bepalen de manier waarop de aangeboren capaciteit tot

15 Staatscommissie Herijking Ouderschap (2016). *Kind en ouders in de 21^e eeuw*. Den Haag: Druk: Xerox/OBT. Hst 9., resp. p.p. 323 en 435. Zie ook: Punselie, E.C.C. (2006) *Voor een pleegkind met recht een toekomst*. Kluwer, m.n. Hst 3 en Hst. 8.

16 Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties*. Raad voor de Rechtspraak. Research Memoranda, Jrg.6, nr.6.

Oosterman, M. (2007). *Attachment to foster parents*. Enschede: Ipskamp.

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2014/16). *De Cirkel van veiligheid-interventie. Het bevorderen van gehechtheid in vroege ouder-kind-relaties*. Amsterdam, Nieuwezijds.

Zie ook: de indrukwekkende video: ‘Still face’, waarin het heel jonge kind duidelijk reageert op de gezichtsuitdrukking en de aard van de interactie met de moeder, Edward Tronick, te bekijken op YouTube.

Van IJzendoorn, M.H. (2010). Gehecht aan pleegouders. In: Van den Bergh. P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in Perspectief*. Assen: Van Gorcum. Hst. 2.

Weterings, A.M. (2016). Denial of developmental needs of foster-children by Dutch Youth Care. In: Moerland, R., Nelen, H. & J.C.M.Willems (Eds.) (2016). *Denialism and Human Rights*. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, Ch. VI, p. 97-118.

hechten zich kan ontwikkelen.

a. *De ontwikkeling van de hersenen*

De ontwikkeling van de hersenen is een biologisch proces. In de eerste vijf jaar van het leven worden de verbindingen tussen de hersencellen gelegd. De omvang van de hersenen groeit in die jaren tot ongeveer 90% van de volwassen omvang.¹⁷ Het brein van de pasgeborene is nog ongevormd. Bij 0-2 jarigen werkt alleen nog het z.g. 'reptielenbrein', dat prikkels sensomotorisch verwerkt¹⁸. Het kind reageert op prikkels vanuit zijn eigen lichaam (pijn; honger) en op prikkels uit zijn nog onbekende en beangstigende omgeving (scherpe geluiden; hard geknepen worden), maar ook op prikkels die pijn of stress wegnemen. Het heel jonge kind kan nog niet reflecteren. Hij reageert vanuit zijn 'reptielen brein' dat de basis vormt voor de verdere ontwikkeling van de hersenen. Na het tweede jaar ontwikkelt zich eerst het zoogdieren'- of emotionele brein en daarna het mensenbrein waarmee gereflecteerd kan worden, afstand genomen kan worden en alternatieven voor gedrag bedacht kunnen worden. De basis voor emotionele reacties blijft het reptielen brein.¹⁹ Terugval in functioneren – te zien als het kind geconfronteerd wordt met een prikkel die een eerder ervaren negatieve situatie activeert – is om deze reden begrijpelijk. Vanuit het reptielenbrein kan door een (kleine) gebeurtenis een eerder negatief ervaren situatie 'getriggerd' worden, waardoor het kind voor zijn pleeg- of adoptieouders onbegrijpelijk gedrag gaat vertonen.

Hoe jonger het kind, hoe meer (ver)vormbaar zijn hersenen zijn omdat de verbindingen nog niet zijn vastgelegd. De ervaringen opgedaan met zijn reptielenbrein in de eerste twee levensjaren vormen de basis voor de emotionele reacties van het kind²⁰. Dat is de reden waarom de eerste twee jaren van het leven zo bepalend zijn voor de manier waarop het kind later reageert op ervaringen en emoties. Hij associeert latere ervaringen met de vroegere ervaringen. Worden de angsten en stress bij het heel jonge kind niet weggenomen dan kan dit tot in de volwassenheid tot problemen leiden.²¹

Een baby die, bv., door de vader vaak hardhandig is aangepakt, kan als peuter en kleuter angstig blijven voor de vader – al kan de vader zich mogelijk weinig herinneren van hardhandigheid of te hard knijpen toen het kind een baby was..

b. *Het kind wil overleven*

Het kind is afhankelijk van een verzorger wil hij kunnen overleven. Hij moet dus bewerkstelligen dat hij een verzorger bij zich krijgt én houdt. Het kind doet dit middels zijn gedrag (glimlachen, huilen, vastklampen, achterna lopen). Dit is een *biologisch* bepaald proces. Het is biologische noodzaak dat het jonge kind zich richt op een persoon die hem

17 Van den Boom, D. (1999). *Ouders op de voorgrond*. Utrecht: Sardes,

18 Struik, A. (2010/13). *Slapende honden wakker maken?* Amsterdam: Pearson.

19 Struik, A.(2010/13). Zie vorige noot.

20 Zie ook het voorstel van minister H. de Jonge (VWS) om een landelijk actieprogramma te starten voor heel jonge kinderen (de eerste 1000 dagen zijn belangrijk.), Bericht NJi d.d. 12-2-18.

21 Zie bv., het gegeven dat een kwart van 180 tot TBS-veroordeelden in de eerste drie jaar van hun leven verwaarloosd en/of mishandeld waren. Van Nieuwenhuizen, Ch., Bogaerts, S. De Ruiters, E.A.W., Bongers, I.L., Coppens, M. & Meijers, R.A.A.C. (2011). *TBS-behandeling geprofileerd*. Den Haag: WODC. Ministerie van Veiligheid en Justitie. Zie ook de uitgebreide literatuur over de ACE, Adverse childhood Experiences, en de soms levenslange gevolgen daarvan, o.a. in het artikel van J.C.M. Willems (2017) Hoe kindermishandeling terug te dringen? In: *Jeugdbeleid* Vol. 11, nr 2, p. 131-138 en nr. 3 p. 191-202, en

<https://www.researchgate.net/publications/311595455>.

zorg geeft. Als de primaire verzorger het kind duurzaam de zorg geeft die hij nodig heeft voelt het kind zich veilig en prettig bij deze persoon, en gaat zich aan hem hechten. Een bloedband is hier niet voor nodig.

Ook als die zorg niet adequaat of voldoende is, hecht het kind zich aan zijn verzorger omdat hij niet anders kan. Deze vorm van gehechtheid biedt het kind echter een onvoldoende veilige basis voor zijn ontwikkeling. Als het kind voortdurend door anderen verzorgd wordt, heeft hij geen gelegenheid zich op een bepaalde persoon te richten. De verbindingen tussen de hersencellen worden onvoldoende volgens een bepaald patroon gelegd. De wereld van het kind blijft 'onbegrijpelijk' en chaotisch voor hem en de capaciteit tot hechten raakt verstoord.

3.3. Ontwikkeling van capaciteit tot hechten

Het kind uit zijn gevoelens in zijn gedrag. Als een primaire verzorger hierop reageert met sensitiviteit (aanvoelend en begrijpend) en responsiviteit (de signalen van het kind adequaat beantwoordend en structurerend), worden de emoties van het kind begrensd en stress weggenomen. Veilige gehechtheid van het kind ontstaat in het interactieproces tussen de primaire verzorger en het kind als deze persoon *duurzaam* sensitief en consistent ingaat op de signalen van het kind. De wereld wordt voor het kind emotioneel veilig gemaakt door de geboden structuur, begrenzing en disciplinerende (opvoeding) die de primaire verzorger biedt.²² Het kind gaat leiding en gezag van de primaire verzorger aanvaarden omdat hij diens aandacht en zorg wil behouden.²³

Het kind gaat zich selectief richten op en veilig hechten aan deze persoon omdat het kind ervaart dat hij krijgt wat hij nodig heeft en weet dat deze persoon te vertrouwen is. Echter, zonder structuur, zonder opvoeding, zonder kaders voor gedrag, blijft de wereld voor het kind chaotisch en beangstigend. Het kind blijft dan overgeleverd aan zijn impulsen en weet niet hoe te reageren op impulsen uit de wereld om hem heen. Door consequente liefdevolle structurering en disciplinerende kan het kind een '*gehechtheids- en opvoedingsrelatie*' met zijn primaire verzorger ontwikkelen.²⁴ Door 'liefde en leiding' leert het kind om te gaan met zijn eigen gevoelens en stress, maar ook met gevoelens van anderen.

In de duurzame interactie tussen kind en primaire verzorger(s)²⁵ kan het kind een *intern werkmodel ontwikkelen* voor het aangaan en onderhouden van sociale relaties en vertrouwen opbouwen in de ander en in zichzelf²⁶. Dit zijn de twee pijlers voor de persoonlijkheidsontwikkeling.

Een bloedband kan de interactie met het kind *voor de ouder* emotioneel vergemakkelijken, maar vanuit het jonge kind betekent de bloedband in dit opzicht niets.

22 Zie de eerder genoemde publicatie van F..Juffer (2010).

23 Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief*. Assen: Van Gorcum. .Hst. Hst. 4 en 5. De lijst voor Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie uit het Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium (Weterings & Van den Bergh (2006-2016) is gebaseerd op het werk van Zeanah, Boris en medewerkers., 2004 en 2005 en op de AACAP-Richtlijn (2006). Zeanah, Ch.H., Berlin, L.J. & Boris, N.W (2011) Practitioner review: Clinical applications of attachment theory and research for infants and young children. In: *Journal Child-psychology-Psychiatry*, p.p. 819-833. Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind*. Utrecht, Agiel. .Hst. 4.

24 Weterings, A.M.: in de eerder genoemde publicaties.

25 Het kind kan zich aan meerdere personen hechten, maar er is sprake van hiërarchie in gehechtheidsrelaties. Een selectieve gehechtheidsrelatie kan het kind slechts met twee tot vier personen tegelijk hebben.

26 Van IJzendoorn, M.H.(1994). *Gehechtheid van ouders en kinderen*. Houten: Bohn Stafleu Van L9oghum.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings EC Kind in de Pleegzorg. Mei 2018

Het voorgaande betekent dat lange onzekerheid over de vraag welke persoon in de nabije en verre toekomst voor het kind zal zorgen de ontwikkelingsmogelijkheden voor dat kind ernstig belemmert omdat hij geen vertrouwen in de ander en in zichzelf kan ontwikkelen. Het kind heeft een duurzame liefdevolle en structurerende relatie met zijn primaire verzorger nodig. Daarmee wordt het kind emotionele bestaanszekerheid gegeven.

Emotionele bestaanszekerheid kan voor een pleegkind dat niet meer door zijn ouder opgevoed kan worden, bewerkstelligd worden middels gezagsbeëindiging van de ouder (Art. 1: 265, lid 3 BW). In die situatie kan een verzoek van de ouders, of van een Gecertificeerde Instelling, tot terugplaatsing van het pleegkind niet ieder jaar aan de orde komen.

3.4 Loyaliteit

Een probleem bij de overweging een pleegkind terug te plaatsen bij zijn ouder zijn de binnen de jeugdzorg gehanteerde ideeën over de loyaliteit van het kind. Aangenomen wordt dat een bloedband tussen ouder en kind als vanzelf gehechtheid en loyaliteit van het kind aan de ouder te weeg brengt en het kind – dus – altijd loyaal is en blijft aan zijn ouder. Men blijft jarenlang streven naar terugplaatsing van het pleegkind omdat men dat beschouwt als 'het belang van het kind'. Vanuit de wetenschap zijn hier echter onvoldoende argumenten voor.

De kwestie van de loyaliteit is complex en er is weinig onderzoek gedaan naar de aard en de betekenis van loyaliteit. Twee vormen van loyaliteit van het kind aan de ouder kunnen onderscheiden worden ²⁷.

- Existentiële loyaliteit. Dit is de loyaliteit die ontstaat door de bloedband van het kind met zijn ouders. Het kind heeft zijn bestaan ontvangen van zijn ouders. De identiteit van het kind wordt hierdoor voor een deel bepaald, m.n. tot uiting komend in erfelijke eigenschappen, de afstammingsrelatie met de ouders en familie-leden. Existentiële loyaliteit gaat voor kinderen pas een rol spelen als hun hersenen voldoende zijn ontwikkeld om te kunnen reflecteren – als het 'mensenbrein' gaat ontstaan. "In de basisschoolleeftijd kunnen de drie breinen al redelijk goed functioneren, maar de ontwikkelen zich verder tot de volwassene leeftijd, ²⁸ De existentiële loyaliteit is belangrijk voor kind – en volwassene – omdat de afstamming een rol speelt bij het identiteitsgevoel, met name als het kind niet weet welke personen hij afstamt en waarom hij niet bij zijn ouders kan opgroeien. Een kind betreft dit niet-weten vrijwel altijd op een negatieve wijze zichzelf als 'niet de moeite waard' zijn.

- Uit het voorgaande is naar voren gekomen dat veilige gehechtheid ontstaat door adequate interactie van de primaire verzorger met het kind en niet door een bloedband. In de veilige gehechtheidsrelatie van het kind voelt het kind zich emotioneel verbonden en wordt daardoor loyaal aan zijn primaire verzorger – die niet de ouder hoeft te zijn. Dit kan benoemd worden als: emotionele loyaliteit van het kind t.o.v. de ouder of de primaire verzorger.

De Hongaarse gezinstherapeut, Boszormenyi-Nagy²⁹ heeft ook twee vormen van loyaliteit onderscheiden. Naast existentiële loyaliteit tussen kind en ouder benoemt hij 'verworven loyaliteit'. Deze houdt in: de ouder verwerft de loyaliteit van het kind door liefdevolle adequate zorg. Nagy formuleert de loyaliteit vanuit de ouder – de opsteller van deze nota

27 Weterings, A.M. & Van den Bergh, P.M. (2012). De stem van het pleegkind. In: *FJR*, Jrg. 34 nr. 1, p.12-20.

28 Struijk, A. (2010/13). *Slapende honden wakker maken?* Amsterdam, Pearson, p.27 e.v..

29 Boszormenyi-Nagy, I. & Krasner, B.R. (1986). *Between give and take*. New York: Bruner Mazel.

(Weterings) formuleert vanuit het kind.

Als een kind opgroeit bij zijn ouders weet het kind dat hij afstamt van zijn ouders en door een bloedband met hen is verbonden. Deze existentiële verbondenheid krijgt een emotionele lading als de ouder emotioneel gericht is op het kind en hem passende liefde en leiding geeft. De existentiële en de emotionele loyaliteit vormen één geheel bij een kind dat opgroeit in een goede opvoedingssituatie bij zijn ouder.

Bij een pleegkind zijn existentiële en emotionele loyaliteit van elkaar gescheiden en is emotionele loyaliteit van het kind aan zijn ouder niet vanzelfsprekend. Naarmate het kind langer in een goed pleeggezin woont, wordt hij emotioneel loyaal aan zijn pleegouders en kan de emotionele loyaliteit aan de ouder verminderen of ophouden.³⁰

Binnen de jeugdzorg en jeugdbescherming wordt nauwelijks onderscheid gemaakt tussen existentiële en emotionele loyaliteit vanuit het kind. Bovendien is men geneigd te veronderstellen dat een kind altijd loyaal is en blijft aan zijn ouder – een van de belangrijkste redenen om een terugplaatsing van een pleegkind naar zijn ouder vaak jarenlang ‘open’ te houden. Men neemt aan dat een kind dat al enige jaren bij pleegouders woont, nog steeds ook emotioneel geheel gebonden en loyaal is aan de ouders. Dit is niet vanzelfsprekend. Dit is, bv., duidelijk te merken als het pleegkind niet graag bij de ouder op bezoek gaat of bij een bezoek nauwelijks aangehaald wil worden en/of geen positieve verhalen vertelt over een bezoek aan de ouder. Het pleegkind kan ook terugvallen in functioneren na een bezoek, ofwel omdat de ouder niet adequaat genoeg met het kind omgaat, de nabijheid van de ouder bij het kind negatieve associaties oproept van de de situatie thuis vóór de uithuisplaatsing en/of omdat het kind bang wordt zijn pleegouders te verliezen als hij frequent bij zijn ouder op bezoek moet gaan.

Bij pleeggezinplaatsingen en bij terugplaatsingen naar de ouder is het daarom nodig onderscheid te maken tussen de existentiële en de emotionele loyaliteit van het kind aan zijn ouder.

- Existentiële loyaliteit is altijd *aanwezig* en is verbonden aan een bloedband. Het betreft de loyaliteit aan zijn afkomst – *het weten* van zijn afstamming, erfelijke eigenschappen, kennis over zijn ouders en zijn familie, e.d..

- Emotionele loyaliteit aan een persoon *ontstaat en groeit* door adequate en liefdevolle zorg van deze persoon voor het kind en is niet gebonden aan een bloedband.

Bij terugplaatsingen zal geobserveerd moeten worden in welke mate het kind ook emotioneel loyaal en gebonden is aan de ouder.

3.5 Consequenties van het theoretisch kader voor de opzet van het PBM

In het PBM wordt nagegaan of tijdens het terugplaatsingstraject vanuit het kind opnieuw een basis is gelegd voor het ontwikkelen van een gehechtheids- en opvoedingsrelatie met de ouder. Een tijdelijke terugplaatsing wordt niet beoogd, daar het kind dan in een onduidelijke opvoedingssituatie blijft leven. Een advies tot terugplaatsing houdt in: een permanente terugplaatsing is naar verwachting mogelijk.

Voorwaarden voor permanente terugplaatsing

- In de interactie tussen kind en ouder moet voldoende vooruitgang zichtbaar zijn: het sensitief (liefde en structuur biedend) en responsief (de signalen van het kind adequaat

30 Zie eerder genoemd artikel van Weterings en Van den Bergh in FJR.

beantwoordend) reageren op het kind tijdens het terugplaatsingstraject. En hierbij is de verwachting dat de adequate interactie van de ouder met het kind zich voort zal zetten. Vrijwel altijd is nog begeleiding nodig bij de zorg en opvoeding van het kind door de ouder als hij de gehele verantwoordelijkheid weer moet gaan dragen voor het kind dat hij een of meer jaren niet heeft opgevoed. .

- De manier waarop het kind emotioneel gericht raakt op de ouder en diens gezag en structuur aanvaardt.
- Het kind laat geen terugval in functioneren zien ná een bezoek aan de ouder,
- De ouder zal in staat moeten zijn het kind emotionele bestaanszekerheid te kunnen bieden. Dit houdt in dat zijn eigen leven emotioneel en sociaal stabiel is.

Een terugplaatsing is niet pedagogisch verantwoord :

- Als het kind tijdens het terugplaatsingstraject niet duidelijk positief emotioneel op de ouder gericht is en diens gezag, stimulans en structuur weinig aanvaardt,
- Als te weinig vooruitgang te zien is in de manier waarop de ouder emotioneel op het kind reageert,
- Als te weinig vooruitgang te zien is in de manier waarop de ouder het kind leiding en structuur – en daarmee veiligheid – biedt,
- Als de ouder te weinig adequate zorg kan bieden, en
- Als de ouder te weinig zijn eigen leven kan structureren.

Als permanente terugplaatsing niet verantwoordt blijkt, is een permanente pleeggezinplaatsing voor het kind nodig

Voorwaarden voor permanente pleeggezinplaatsing

Drie voorwaarden zijn van belang:

a. (Begin van) een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn huidige pleegouders is ontstaan.

Bezien moet worden of uit de informatie van de pleegouders en uit de observaties bij de pleegouders geconcludeerd kan worden dat de opvoedingssituatie bij hen emotioneel en pedagogisch aansluit op de problemen van het kind.

Als dat het geval is, kan de pleegouders gevraagd worden of zij het kind in hun gezin willen opnemen tot zijn volwassenheid.

Als dat niet het geval is, zal een ander pleeggezin gezocht moeten worden, waarbij de overplaatsing geschiedt in een tempo dat voor het kind te verwerken is en de start van een nieuwe gehechtheidsrelatie van het kind met de nieuwe pleegouders waarneembaar is.

b. Het onderkennen van de relevantie van contacten van het kind met de ouder – onder de voorwaarde dat de contacten voor het kind plezierig zijn.

Als dat niet het geval is, is tenminste 1 à 2 keer per jaar contact nodig in verband met de identiteitsontwikkeling van het kind. Als de contactn voor het kind goed verlopen, kan de frequentie van contacten verhoogd worden.

c. Gezagsbeëindiging van de beide ouders is nodig om de conditie te scheppen voor een permanent opvoedingsperspectief en te voorkomen dat het perspectief van het kind onzeker blijft, blijft afhangen van het gedrag van de ouder en van de formulering van de OTS, die gericht is op terugplaatsing naar de ouder.

Hoofdstuk II

Opzet en werkwijze van het PBM, Pedagogisch Beslis-Model

1. Inleiding

Het belangrijkste onderwerp – en doel – van het PBM is het scheppen van emotionele bestaanszekerheid voor het kind dat pleegkind is geworden. Dit houdt in dat voorwaarden gesteld moeten worden aan de omstandigheden waaronder de inzet van het PBM pedagogisch verantwoord is en een reële kans biedt dat het kind kan worden teruggeplaatst bij (een van) de ouders.

Het mogelijk maken van emotionele bestaanszekerheid kan niet eindeloos uitgesteld worden omdat het kind daardoor lang in 'eindeloze tijdelijkheid' blijft leven en zich niet adequaat kan ontwikkelen. Als een ouder – binnen een voor de persoon en ontwikkeling van het kind aanvaardbare termijn – niet aan de voorwaarden voor de inzet van het PBM-traject kan voldoen, dan zal een opvoedingsbesluit genomen moeten worden dat het kind opgroeit in een pleeggezin.³¹ De wettelijke bepalingen in dit verband zijn duidelijk: na twee jaar uithuisplaatsing zonder perspectief op terugplaatsing, moet de Raad voor de Kinderbescherming onderzoek doen naar de wenselijkheid van gezagsbeëindiging van de ouders. Bij de overwegingen tot gezagsbeëindiging wordt in de wet de formulering gehanteerd 'op een voor het kind adequate termijn'. Een 'adequate termijn' is voor een kind van 0-2 jaar – de meest kwetsbare periode in de ontwikkeling - een half jaar en voor kinderen van 2-5 jaar maximaal een jaar.

2. Opzet van het PBM-terugplaatsingstraject

Als een GI, Gecertificeerde Instelling, een PBM-traject wil inzetten, wordt dit besproken door de gezinsvoogd met de coördinator van het PBM-project (gedragsdeskundige van de Aanbieder van Pleegzorg), de ambulante hulpverlener die het gezin gaat begeleiden, de pleegzorgwerker en de gedragswetenschapper van de Aanbieder van Pleegzorg die betrokken is bij de casus.

Het bovengenoemde multidisciplinaire team heeft gedurende het traject regelmatig overleg over de voortgang van het terugplaatsingstraject, met name als aanpassingen nodig blijken. Daarnaast vindt, indien nodig, overleg plaats tussen de coördinator en de forensisch rapporteur, die het advies-rapport zal schrijven (zie Hst. III).

³¹ In de jaren 2011-2014 heeft toenmalig Bureau Jeugdzorg Tilburg ook daadwerkelijk verzoeken tot gezagsbeëindiging ingediend bij de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank.. Zie Evaluatierapport PBM 2011-2015, Weterings, A.M. & Van der Reijt, F.A. (2015). Voorschoten: EC Kind in de Pleegzorg.

Vóór de start van een PBM traject heeft de gezinsvoogd overleg over inzet en uitvoering van een PBM-traject door de Aanbieder van Pleegzorg. Omdat een PBM-traject intensief en langdurig is, en voor kind, ouders en pleegouders veelal ook praktische en emotioneel zwaar, kan het niet lichtvaardig ingezet worden.

De volgende voorwaarden worden gesteld.

a. Een PBM-terugplaatsingstraject wordt uitgevoerd binnen een maatregel voor Kinderbescherming om te voorkomen dat het traject door de ouder als 'vrijblijvend' kan worden opgevat en de ouder het traject kan stopzetten als hij dat wenselijk vindt.

Overwogen zou kunnen worden om een traject in het vrijwillig kader te starten, maar een verzoek tot het uitspreken van een ondertoezichtstelling in te laten dienen door Raad voor de Kinderbescherming als de ouders het traject willen gaan stopzetten. Dit vertraagt echter op zijn minst een terugplaatsingstraject, hetgeen niet in het belang van het kind is, terwijl de ouders ook kunnen gaan verhuizen en alle contacten en investeringen te vergeefs zijn geweest.

b. Een kind kan niet wachten om opgevoed te worden. Het PBM wordt *bij voorkeur* ingezet binnen een jaar na de uithuisplaatsing. In dat geval heeft het kind nog een bepaalde emotionele binding met zijn ouder waarop voortgebouwd kan worden.

c. Een PBM-terugplaatsingstraject duurt een half jaar om zo de ouders daadwerkelijk de kans te geven zich een andere manier van omgaan met het kind eigen te maken. Ook zal het gedrag van het kind in de periode na de uithuisplaatsing veranderd zijn, waar de ouder mee moet leren omgaan. (Het traject kan korter duren als het kind na een à twee maanden ernstige terugval gaat vertonen in functioneren; het kan langer duren als de basis voor een veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie wel is gelegd, maar de ouder zich de vaardigheden nog niet voldoende eigen heeft gemaakt, met name als het gedrag van het kind gaat veranderen als gevolg van zijn ontwikkeling.)

d. In een PBM-terugplaatsingstraject bezoekt het kind eenmaal per week de ouder thuis. Alle bezoeken worden begeleid. De begeleiding is gericht op de verzorging van het kind en op de interactie tussen kind en ouder.

e. Als het PBM binnen een jaar na de uithuisplaatsing wordt ingezet is dat voor het kind gunstig omdat hij in dat geval waarschijnlijk nog geen diepgaande gehechtheids- en opvoedingsrelatie met een pleegouder zal hebben ontwikkeld.³² Bij terugplaatsing zal een trauma door verlies van de pleegouder dan meestal kunnen worden voorkomen. Het PBM kan echter ook ingezet worden na een langer verblijf bij de pleegouders indien het opvoedingsperspectief van het kind nog steeds niet duidelijk is³³.

In feite gaat men hierbij in tegen de richtlijnen van de in het Burgerlijk Wetboek geformuleerde herziening van de kindbeschermingsmaatregelen, waarbij als 'aanvaardbare termijn' voor een ondertoezichtstelling met uithuisplaatsing twee jaar is gesteld. Bijna de helft dan de pleegkinderen zou dan in het pleeggezin kunnen blijven wonen omdat 47% van de pleegkinderen langer dan twee jaar in een pleeggezin verblijft.³⁴

32 Een kind dat jonger dan twee jaar in het pleeggezin is gekomen, zal meestal wel een gehechtheids- en opvoedingsrelatie met een pleegouder gaan ontwikkelen vanwege zijn volledige afhankelijkheid van een primaire verzorger om te kunnen overleven. Dit kan een contra-indicatie zijn voor een terugplaatsing. Een contra-indicatie is ook: het kind heeft nooit bij de ouder gewoond, kent hem weinig en is goed gehecht is in het pleeggezin.

33 Uit de gegevens van 52 kinderen die zijn opgenomen in het PBM- onderzoeks-praktijk-project blijken kinderen ook 3 - 6 jaar in een pleeggezin te wonen toen een terugplaatsingstraject door de gezinsvoogd en/of door de kinderrechter werd opgelegd.

34 Pleegzorg Nederland, Factsheet 2015.

- f. De ouder moet zelfstandig wonen en zelfstandig een huishouden kunnen voeren.
- g. Als de ouder getrouwd is of samenwoont, dan zal deze partner tenminste bij 65% van de begeleide bezoeken aanwezig moeten zijn omdat ook hij, of zij, een cruciale rol speelt in het leven en de opvoeding van het kind als het kind bij de ouder gaat wonen.
- h. Een IQ van 50-70 is een contra-indicatie voor de inzet van het PBM (verstandelijk gehandicapt) terwijl een IQ van 70-85 (verstandelijke beperking) als een risicofactor beschouwd moet worden.³⁵ Voor verstandelijk beperkte of verstandelijk gehandicapte mensen is het moeilijk te anticiperen op gebeurtenissen (bv. wat het kind zal doen als...), zich nieuwe vaardigheden eigen te maken en deze toe te passen in andere situaties dan zich hebben voorgedaan tijdens het PBM-traject.
- i. Contra-indicaties voor de inzet van het PBM zijn eveneens: drugs- en alcoholverslaving en ernstige psychische problemen waardoor de ouder niet goed kan functioneren.
- j. Op basis van de principes van een PBM-traject wordt de frequentie van een bezoekenregeling vastgesteld in overleg met de gezinsvoogd. In principe haalt de ouder het kind op en brengt hem weer terug naar de pleegouders.
- k. De ambulant hulpverlener gaat gedurende het traject enkele malen mee bij het ophalen en terugbrengen van het kind naar de pleegouders om te kunnen observeren hoe het kind bij het ophalen, resp. afscheid nemen, reageert op de ouder en op de pleegouder.
- l. Gedurende het traject heeft de coördinator van de PMB-trajecten en/of de ambulant hulpverlener en/of de pleegzorgwerker regelmatig overleg met de gezinsvoogd over de voortgang en over oplossingen voor zich voordoende problemen. Zo nodig kan ook overleg plaats vinden met de forensisch rapporteur.
- m. Bij de start van het PBM-terugplaatsingstraject wordt met de pleegouders besproken of zij bereid zouden zijn het kind in hun gezin op te nemen tot zijn volwassenheid als een terugplaatsing bij (een van) de ouders niet mogelijk blijkt.
- n. Alle verkregen informatie tijdens het PBM-terugplaatsingstraject worden naar de forensisch rapporteur gezonden, een van het kind, ouders, pleegouders en instanties onafhankelijke gedragswetenschapper (zie Hoofdstuk III). Deze rapporteur analyseert de gegevens en maakt een Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS) met een advies over wel of geen terugplaatsing, een bezoekenregeling en aanbevelingen voor begeleiding.
- o. Gezien de intensiviteit van het traject voor kind, ouders en pleegouders, de intensieve begeleiding, de hoeveelheid aan verkregen gegevens, de uitgebreide onafhankelijke rapportage in het TOS-rapport (60 à 70 pagina's) en het geregelde overleg met de gezinsvoogd en hulpverleners, gaat de gezinsvoogd in principe akkoord met het advies in het TOS-rapport.³⁶
- p. Vanuit zijn gezagspositie is de kerntaak van de gezinsvoogd het PBM voor het kind adequaat te laten verlopen en, op basis van het TOS-rapport, een opvoedingsbesluit voor te leggen aan de Raad voor de Kinderbescherming en de Rechtbank. Hij heeft de gezagspositie waardoor hij het beleid kan bepalen in overleg met de Aanbieder van Pleegzorg en, indien nodig, met de Aanbieder van zorg voor de ouder.
- q. De gezinsvoogd zendt het TOS-rapport aan de rechtbank als een door de Gecertificeerde Instelling ingebracht rapport.

3. Uitvoeringspraktijk van een PBM-terugplaatsingstraject

³⁵ Zie o.a. Delfos, M. (1996) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

³⁶ Dit is in de jaren 2011-2015, op een enkel geval na, ook gebeurd.

Een PBM-terugplaatsingstraject omvat de volgende onderdelen.

1. Om de begeleiding tijdens het PBM-traject te kunnen laten aansluiten op de problematiek in het gezin vóór de uithuisplaatsing van het kind, worden bij de start van het PBM-traject diagnostische interviews gehouden door de ambulante hulpverlener die de ouders gaat begeleiden. Deze interviews worden gehouden aan de hand van zes à acht lijsten uit het Pedagogische Signalerings-Instrumentarium, PSI³⁷, afgenomen bij de ouder thuis, in 3 à 4 vraaggesprekken. Hun antwoorden worden zo letterlijk mogelijk opgeschreven. De informatie wordt geanalyseerd en gescoord door de forensische rapporteur.
2. Bij de ouders wordt, ter validering, ook de SDQ, Sterke kanten en moeilijkheden van het kind (vanaf drie jaar) afgenomen door de ambulante hulpverlener.³⁸
3. De gezinsvoogd stuurt het laatste OTS-rapport en eventuele andere relevante rapportages naar de forensisch rapporteur (zoals de uitslag van een intelligentie-onderzoek).
4. Om een reëel beeld te kunnen verkrijgen van de verzorgings- en opvoedingscapaciteiten van de ouder vinden de bezoeken van het kind plaats bij de ouder thuis. De bezoeken starten met een duur van twee uur (1x in het pleeggezin en 1x bij de ouder thuis), vervolgens 3 à 4 maal 4 uur en daarna 7 uur, met eventueel een of twee keer logeren. De bezoeken worden geheel begeleid door een daartoe opgeleide ambulante hulpverlener. Mogelijk kan tegen het einde van het traject alleen aan het einde van de dag vier uur worden begeleid en geobserveerd om na te gaan of de ouder de opvoedingstaken zelfstandig genoeg kan uitvoeren.
5. De ambulante hulpverlener maakt verslagen van ieder bezoek, waarin ook zijn aanwijzingen aan de ouder voor de omgang met het kind worden opgenomen.
6. De ambulante hulpverlener vult aan het einde van ieder bezoek een PSI-observatielijst in over de interactie tussen kind en ouder (items m.b.t. de ouder en items m.b.t. het kind).
7. Tijdens het terugplaatsingstraject wordt ook VIB, Video-Interactie Begeleiding, tenminste drie maal ingezet (aan het begin, halverwege en aan het einde van het terugplaatsingstraject). De video-opnames worden door de VIB-supervisor besproken met de ambulante hulpverlener, die de bevindingen vervolgens met de ouder bespreekt.
8. De ambulante hulpverlener observeert gedurende het traject drie à vier maal het ophalen van het kind door de ouder bij de pleegouders en het terugbrengen van het kind. Daarbij observeert de ambulante hulpverlener de reacties van het kind vóór en na de bezoeken.
9. Gedurende het traject observeert de ambulante hulpverlener twee à drie à maal ook de interactie tussen het kind en de pleegouders bij hen thuis.
10. Bij de pleegouders worden door de pleegzorgwerker 6 of 7 lijsten uit het PSI afgenomen, over dezelfde onderwerpen als bij de ouders. Ook de antwoorden van de pleegouders worden letterlijk opgeschreven, en vervolgens beoordeeld en gescoord door de forensisch rapporteur.

37 PSI, Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium (Weterings, A.M. & Van den Bergh, P.M. (2006-2016). Leiden: Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek.) Het PSI bestaat uit half-gestructureerde vragenlijsten, die door een onafhankelijke gedragswetenschapper worden gescoord en geanalyseerd. Bij het PBM-traject is dit de forensisch rapporteur. (Zie hoofdstuk III.) Zie ook de Bijlage over het PSI waar de onderwerpen van de lijsten worden vermeld.

38 SDQ: zie Bijlage 1.

NB. Om een reëel beeld te krijgen van het kind in het pleeggezin, zal hij tenminste ongeveer 5 maanden bij de pleegouders moeten wonen, omdat het kind veelal het eerste half jaar aangepast³⁹ gedrag vertoont. (Zo nodig, kunnen de PSI-lijsten later in het traject afgenomen worden.)

11. Bij de pleegouders wordt de SDQ, Sterke kanten en moeilijkheden van het kind (vanaf 3 jaar) afgenomen door de pleegzorgwerker.
12. De pleegouders vullen *na* ieder bezoek van het kind aan de ouder een PSI-observatielijst in over het gedrag en functioneren van het kind bij terugkomst van een bezoek aan de ouder..
13. De leerkracht, of de crèche-leiding, vult de PSI-Schoollijst in over het functioneren van het kind op school of crèche. (Dit wordt niet altijd nodig geacht).
14. Tijdens het PBM-traject krijgen de pleegouders – zo nodig – extra ondersteuning van de pleegzorgwerker. Hiervan wordt verslag gelegd.
15. Tijdens het terugplaatsingstraject wordt regelmatig met de gezinsvoogd overlegd over de voortgang en over eventuele benodigde aanpassingen van het traject.
16. De gezinsvoogd stuurt het meest recente Plan van Aanpak naar de forensisch rapporteur.
17. De PSI-lijsten, de verslagen en de observatie-formulieren worden naar de forensisch rapporteur gestuurd die het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie met het advies opstelt (TOS-rapport).
18. Als de forensisch rapporteur het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie in concept gereed heeft, wordt dit besproken met de coördinator van de PBM-trajecten (een gedragswetenschapper van de Aanbieder van Pleegzorg). Deze bespreekt het TOS-rapport vervolgens met de gezinsvoogd, de ambulant hulpverlener en de pleegzorgwerker. In overleg met de forensisch rapporteur worden eventueel aanvullingen, nadere uitleg, en/of aanpassingen toegevoegd. (Door het geregelde overleg met de gezinsvoogd over de voortgang, gaat hij in principe akkoord met de inhoud van het TOS-rapport zou dat niet het geval zijn, dan gaat de investering van een half jaar verloren.)
19. De coördinator bespreekt het TOS-rapport met de ouder in het bijzijn van de gezinsvoogd en de ambulant hulpverlener en, meestal, ook de pleegzorgwerker.
20. De coördinator bespreekt het TOS-rapport met de pleegouders in het bijzijn van de gezinsvoogd, de ambulant hulpverlener en de pleegzorgwerker.
21. Ouders en pleegouders krijgen het TOS-rapport toegestuurd.
22. Na de besprekingen worden eventuele gewenste verduidelijkingen of aanpassingen met de forensisch rapporteur besproken door de coördinator. Het definitieve TOS-rapport wordt toegestuurd aan de coördinator, die het naar de gezinsvoogd verstuurd.
23. De gezinsvoogd legt vervolgens het advies in het TOS-rapport voor aan de Raad voor de Kinderbescherming en aan de rechtbank als een door de Gecertificeerde Instelling ingediend processtuk.

4. Evaluatie van een PBM-traject

Om na te kunnen gaan of het PBM heeft bijgedragen tot emotionele bestaanszekerheid van het kind, vindt een evaluatie plaats van de opvoedingssituatie, een à drie jaar na het opvoedingsbesluit.

39 Van Duijn, H, (2009). *Groeien in een pleeggezin*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek. MA-scriptie.

De gegevens uit de evaluatie kunnen gebruikt worden voor verdere begeleiding van de opvoedingssituatie van het kind.

De evaluaties worden ook gebruikt om na te gaan of, en zo ja, het PBM een goede methode ('evidence based') is om het opvoedingsperspectief te bepalen.

De evaluatie wordt uitgevoerd onder supervisie van het Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg, aan de hand van dezelfde PSI-lijsten als bij de start van het PBM zijn gebruikt. Het Taxatie-rapport over de evaluatie (TOS-2-rapport) wordt opgesteld door een forensisch rapporteur.

Ouders en pleegouders wordt ook hun mening gevraagd over het PBM.

Het TOS-2-rapport kan ook worden aangevuld met informatie van de gezinsvoogd en betrokken hulpverleners.

Onderwerpen voor de evaluatie

1. Indien het kind bij (een van) de ouders is teruggeplaatst:

- Is de ontwikkeling van het kind vooruit gegaan?
- Is de interactie ouder-kind adequaat?
- Reageert het kind positief op de ouder in emotioneel opzicht en accepteert het kind het gezag van de ouder?
- Heeft het kind nog contact met zijn pleegouders?
 - Zo nee, hoe komt dat?
 - Zo ja, hoe vaak ongeveer?
 - Hoe lopen deze contacten voor het kind, voor de pleegouders en voor de ouder?

2. Indien het kind in een pleeggezin opgroeit:

- Is de ontwikkeling van het kind vooruit gegaan?
- Is de interactie pleegouder-kind adequaat?
- Reageert het kind positief op de pleegouder in emotioneel opzicht en accepteert het kind het gezag van de pleegouders?
- Heeft gezagsbeëindiging van de ouders plaats gevonden?
 - Zo nee, wat is daarvan de reden?
 - Zo ja, op welke datum is de gezagsbeëindiging uitgesproken?

3. Contact met de ouder(s)

- Hoe verlopen de contacten met de vader en met de moeder van het kind?
- Toont het kind blijheid tijdens en na de bezoeken aan of van de ouder?
- Is het in de beleving van het kind (en de ouders) duidelijk dat hij zal opgroeien in het pleeggezin waar hij woont ?

De evaluatie dient ook om benodigde begeleiding goed te kunnen afstemmen op eventuele problemen.

Hoofdstuk III

Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS): het Pedagogisch Beslis-Model als Child Custody Evaluation

1. Perspectiefbepaling voor een pleegkind: rol van de gezinsvoogd

Jeugdhulpverleners en gezinsvoogden zijn om verschillende redenen zeer betrokken op de ouders van kinderen in een problematische opvoedingssituatie. Zij hebben de ouder nodig en moeten een goede, werkbare relatie met hem opbouwen om te kunnen handelen ten behoeve van het kind. Als de situatie thuis niet veilig en niet pedagogisch verantwoord genoeg blijkt, ondanks ondersteuning, moet de gezinsvoogd, vrijwel altijd tegen de wil van de ouder in, het kind uit huis en in een pleeggezin plaatsen.

Door de gerichtheid en betrokkenheid van gezinsvoogd en hulpverlener op de ouder wordt veelal te weinig gezien wat de problemen van het kind zijn⁴⁰. Ook wordt, mede daardoor, te weinig gekeken naar de invloed van het gedrag van de ouder op het kind en de reacties van het kind op de ouder, met name na bezoeken van of aan de ouder na een uithuisplaatsing. Men veronderstelt dat het kind 'nu eenmaal altijd loyaal is en blijft aan de ouder'. Vanuit mededogen, en soms identificatie met de ouder die zijn kind niet mag opvoeden⁴¹, is men geneigd een terugplaatsing van een pleegkind naar de ouder lang 'open' te houden, de ouders te gunnen dat zij hun kind weer mogen opvoeden (de z.g. 'gunfactor'), en de ouder hoop te geven.⁴²

De gezinsvoogd moet twee tegenstrijdige 'werkdoelen' tegelijkertijd uitvoeren, namelijk:

- de pleeggezinplaatsing 'open' houden zolang niet vaststaat dat de ouder zijn kind niet kan verzorgen en opvoeden, en
- het uithuisgeplaatste kind opvoedingsperspectief bieden middels een opvoedingsbesluit binnen een voor zijn ontwikkeling adequate termijn.

Om dit hanteerbaar te maken kan het werken volgens het PBM behulpzaam zijn.

40 Zo blijkt bv. uit een onderzoek van 150 dossiers van Bureau Jeugdzorg over de aanleiding tot uithuisplaatsing, dat in 51% psychische problematiek van de moeder en 61% pedagogische onmacht werd aangegeven, terwijl in slechts 3% à 4% problemen van het kind mede als reden voor een UHP werden vermeld. Dalm, V.A.C.B. (2009). *Netwerkpleeggezinnen en Bestandspleeggezinnen*. Leiden:

41 Zie ook de diepgaande discussies over het PAS, Parental Alienation Syndrome)

42 Bij pleegouders is de overheersende mening dat de jeugdbeschermer in de praktijk een ouderbeschermer is. Van den Bergh, P.M. (2013). *Pleegouders, een investering waard*. Amsterdam, Dickhoff Design. Zoals eerder gemeld, verblijft 47% van de kinderen 2 jaar of langer in een pleeggezin.

De perspectiefbepaling voor een pleegkind - wel of niet terug naar de ouder - is een evaluatie van zijn opvoedingssituatie met het oog op zijn toekomst 'a child custody evaluation'. Het opvoedingsbesluit dat de gezinsvoogd, de Gecertificeerde Instelling, neemt op basis van de rapportage moet voorgelegd worden aan de rechtbank.

Ontlasting van de gezinsvoogd

In het PBM wordt het handelingsprobleem van de gezinsvoogd verlicht door twee kenmerken van een PBM-terugplaatsingstraject.

- a. De gezinsvoogd krijgt tijdens het terugplaatsingstraject van verschillende hulpverleners informatie over het functioneren van het kind bij de ouder, bij de pleegouders en, zo nodig, ook op school (zie Hoofdstuk II).
 - b. De ouder krijgt een half jaar iedere week intensieve begeleiding van een gekwalificeerder ambulante hulpverlener bij de omgang met het kind thuis. Hiermee wordt de ouder gelegenheid geboden zijn kind (weer) te verzorgen en op te voeden, De gezinsvoogd krijgt op deze manier uitgebreide informatie over kind, ouders en pleegouders.
 - c. De inzet van een forensisch rapporteur, die onafhankelijk van alle betrokken personen en instanties, de bevindingen analyseert en advies uitbrengt.
- Op deze wijze wordt de gezinsvoogd ontlast van het maken van een voor hem emotioneel moeilijke keuze.

2. Perspectiefbepaling voor een pleegkind: rol van de forensisch rapporteur

In Amerika is veel onderzoek gedaan naar de manier waarop geadviseerd moet worden over kinderen in problematische echtscheidingszaken waarbij de rechterlijke macht betrokken is (forensic child custody). Het door Gould en Martindale⁴³ gepresenteerde model voor onderzoek om in dergelijke zaken de rechtbank te adviseren geeft aan op welke manier informatie gepresenteerd moet worden wil het advies acceptabel bevonden worden. Het doel is de rechtbank, de ouders en het kind informatie te verschaffen over de 'best interest of the child', waarbij een brug gebouwd wordt tussen de wet en psychologie. Aan de definitie voor 'the best interest of the child' wordt het woord 'psychological' toegevoegd (op p. 4). Hiermee geven de auteurs de opzet van hun werkwijze in feite als doel: het bevorderen van het ontwikkelingsbelang van het kind.

De auteurs benadrukken dat de 'evaluator' (forensisch rapporteur) informatie moet verzamelen over de betrokkenen uit verschillende van elkaar onafhankelijke bronnen, zoals: half-gestructureerde interviews, psychologische tests, observaties, informatie van de betrokkenen zelf, dossier-onderzoek en interviews met 'anderen'. De 'evaluator' is degene die op basis van deze 'evidence based' informatie uit de verschillende bronnen het rapport voor de rechtbank schrijft. (Evaluator: a (scientific) practitioner in the mental health profession.⁴⁴) Aan de waarde van een 'klinisch oordeel' wordt ernstig getwijfeld, 'as untested and unreliable', als 'niet getoetst en niet betrouwbaar'.⁴⁵ De hypotheses, of

43 Gould, J.W. & Martindale, D.A. (2007). *The art and Science of Child Custody Evaluations*. New York/London: The Guilford Press.

44 Hier wordt duidelijk geen jurist bedoeld.

45 "Clinicians, as a rule, are ill equipped to identify deception"....."Opinions formulated entirely on information based on tests, obtained in interviews and observations of in-office behaviour are likely to be unreliable."
Of: 'Als regel zijn klinici niet goed toegerust om misleiding te onderkennen.....Meningen, geheel

(sub)conclusies, die op basis van de verschillende bronnen worden geformuleerd, moeten in het rapport ter discussie gesteld kunnen worden. Dit houdt in dat inzichtelijk en navolgbaar moet zijn op welke gronden een subconclusie of hypothese wordt geformuleerd en al dan niet bevestigd kan worden.

In het boek van Gould en Martindal wordt 'Child Custody Evaluation' besproken voor gebruik in problematische echtscheidingsituaties bij huiselijk geweld en mishandeling, bij seksueel misbruik en bij 'oudervervreemding', 'Parental Alienation Syndrom, PAS'.⁴⁶ Hun richtlijnen voor het uitvoeren van een onderzoek ten behoeve van gerechtelijke rapportage zijn goed toepasbaar op gerechtelijke rapportage over de opvoedingssituaties van pleegkinderen bij de overweging van een (terug)plaatsing van een pleegkind. De situatie van pleegkinderen is zelfs complexer dan een problematische of conflictscheiding. In een pleegzorgsituatie is regelmatig sprake van een scheiding van de ouders, soms gepaard gaande met huiselijk geweld, terwijl contact met de beide ouders wordt opgelegd. Daarnaast wordt het kind opgevoed door pleegouders terwijl de gezinsvoogd beslissingen kan nemen over de (ver)plaatsing van het kind en over bezoekenregelingen (hoewel voor te leggen aan de Raad voor de kindbescherming en de rechtbank). Voor beslissingen over schoolkeuze, therapie, opname, e.d. moet de ouder toestemming worden gevraagd. De pleegouders, die het kind opvoeden, hebben geen enkel gezag.

De forensisch rapporteur in het PBM

In het PBM is de forensisch rapporteur (pedagoog of kinderpsycholoog) onafhankelijk t.o.v. alle betrokkenen, namelijk: niet verbonden aan de Aanbieder voor Pleegzorg noch aan de Gecertificeerde Instelling of hulpverlenende instantie van de ouder. Hij kent noch kind, ouders of pleegouders. Voor deze werkwijze is bewust gekozen om te voorkomen dat door een persoonlijke betrokkenheid of voorkeur, ongewild of ongemerkt, bevooroordeeldheid ontstaat bij de forensisch rapporteur. (Daarnaast: het eenmaal zien van kind, ouder en pleegouders door de forensisch rapporteur kan niets wezenlijks toevoegen aan alle informatie die verkregen is tijdens het PBM-traject en een 'klinische blik' weinig betrouwbaar is.)

De PBM-werkwijze voorkomt eveneens dat de ambulant hulpverlener vanuit een persoonlijke betrokkenheid op ouder of kind tijdens de bezoeken, naast observaties en aanwijzingen voor het gedrag van de ouder, ook nog een oordeel zou moeten geven over de gedragingen van ouder en kind.

De PBM-werkwijze ontlast ook de gezinsvoogd van zijn emotioneel moeilijke taak een beslissing te nemen over de toekomst van het kind, omdat de onafhankelijke forensisch rapporteur het advies uitbrengt – dat in principe door de gezinsvoogd wordt gevolgd.

3. Analyse en interpretatie van de verkregen informatie door de forensisch rapporteur

geformuleerd op basis van informatie gebaseerd op tests, verkregen in interviews en observaties van gedrag op het kantoor (van de clinicus) zijn waarschijnlijk niet betrouwbaar. Ook zelf-rapportage alleen is niet voldoende. Gould, J.W. & Martindale, D.A. (2007), *The art and Science of Child Custody Evaluations*. New York/London: The Guilford Press, p 103-104.

46 Dallam, S. & Silberg, J.L. (2016). Recommended treatments for PAS may cause children foreseeable and lasting harm. In: *Journal, of Child Custody*. Vol. 13, p. 134-143.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings EC Kind in de Pleegzorg. Mei 2018

3.1. Inleiding

De forensisch-rapporteur analyseert, beoordeelt en scoort alle informatie uit de in hoofdstuk II genoemde bronnen binnen het eerder genoemde pedagogisch kader (Bronnen: de PSI-lijsten van ouders, PSI-lijsten van pleegouders, observatie-verslagen en observatielijsten van de ambulante hulpverlener, video-opnames, observaties van de interactie tussen kind en pleegouders, informatie van de pleegouders over de reacties van het kind na de bezoeken aan de ouder, informatie van de school en rapporten verkregen van de gezinsvoogd; 400-500 pagina's tekst),

Na combinatie van de analyses van de informatie m.b.t. de ouder en kind en m.b.t. de pleegouders en kind schrijft de forensisch rapporteur het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS), met een advies over een terugplaatsing, voortzetting van verblijf in het huidige pleeggezin of overplaatsing naar een ander pleeggezin. Als het kind niet teruggeplaatst kan worden wordt ook een advies gegeven over een voor het kind verwerkbaar bezoekregeling met de ouders en over gezagsbeëindiging van de ouders. Middels een goedlopende bezoekregeling kan het kind een positieve emotionele relatie opbouwen met zijn ouder(s) mits de contacten voor het kind plezierig verlopen. Er worden tevens aanbevelingen gedaan voor beleid en begeleiding van kind en ouders - en van het pleeggezin als het kind niet wordt teruggeplaatst.

3.2. Analyse van de informatie

De analyse vindt plaats in het licht van de vraag:

bij wie (ouder of een pleegouder) kan het kind opgroeien zodanig dat zijn ontwikkelingsbelang wordt behartigd (Art. 1:247; 255 en 265b BW).

De forensisch rapporteur analyseert informatie aan de hand van de volgende vragen.

- Hoe heeft het kind zich ontwikkeld bij de ouder tot de uithuisplaatsing?
- Hoe is de bezoekregeling verlopen vóór de inzet van het PBM, volgens de ouder?
- Hoe is de bezoekregeling verlopen tijdens het PBM-traject?
- Hoe zijn de bezoeken van het kind van of aan de ouder verlopen volgens de pleegouders vóór de inzet van het PBM?
- Hoe is de bezoekregeling verlopen tijdens het PBM-traject, volgens de pleegouders?
- Hoe is de interactie tussen kind en ouder verlopen tijdens de begeleide bezoeken gedurende het PBM-traject van een half jaar?
- Is vooruitgang te zien in de manier waarop de ouder op het kind reageert en het kind op de ouder?
- Hoe heeft het kind vóór en na de bezoeken aan de ouder gereageerd op de pleegouders en hoe heeft hij gefunctioneerd, volgens de pleegouders?
- Hoe heeft het kind vóór en na de bezoeken aan de ouder gereageerd bij het ophalen en terugbrengen, volgens de observaties van de ambulante hulpverlener?
- Hoe heeft het kind zich ontwikkeld bij de pleegouders?
- Hoe heeft de relatie tussen pleegouder en kind zich ontwikkeld?
- Hoe verloopt de interactie tussen pleegouders en kind volgens de observaties van de ambulante hulpverlener die de ouders begeleidt?
- Hoe verloopt het contact van de pleegouders met de ouder van het kind?

- Welke informatie geeft de leerkracht (of crècheleiding) over het functioneren van het kind?

3.3. Handvatten voor de beoordeling van de bevindingen

Een advies over wel of geen (terug)plaatsing bij de ouder, en - bij geen terugplaatsing - de aard van het contact van het kind met zijn ouders, wordt gebaseerd op verschillende factoren. Deze worden geformuleerd in indicaties en contra-indicaties op basis van de overweging dat een plaatsing in het ontwikkelingsbelang van het kind moet kunnen zijn.

3.3.1 Indicaties voor terugplaatsing

a. De aanwezigheid van enige gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder.

Uit de informatie over de ontwikkeling van de relatie van het kind met zijn ouder, uit de aard en omvang van de hulpverlening vóór de uithuisplaatsing en uit het verloop van de contacten van het kind met zijn ouder, moet kunnen worden afgeleid of enige vorm van een veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder is kunnen ontstaan.

b. Ontvangen hulpverlening had effect

De hulpverlening heeft geen 5 à 10 jaren geduurd en gebleken is dat de hulpverlening effect heeft gehad.

c. Geen alcohol en drugsverslaving

d. De ouder voert zelfstandig een huishouden..

e. De ouder heeft een steunend sociaal netwerk

Hierbij is het vooral van belang dat de contacten van de ouder met zijn ouders, grootouders van het kind, prettig en steunend zijn.

f. Het leven van de ouder moet stabiliteit vertonen.

Wil een terugplaatsing kans van slagen hebben, dan zal het leven van de ouder stabiel moeten zijn in emotioneel en sociaal opzicht. De omstandigheden van de ouder zullen zodanig moeten zijn dat continuïteit in zorg voor het kind te voorspellen is.

g. Observaties van de begeleide bezoeken tijdens het PBM-traject.

De omgang tussen de ouder en het kind hoeft tijdens het terugplaatsingstraject nog niet 'perfect' te zijn om tot een eventuele terugplaatsing te adviseren. Er moet echter wel duidelijk een positieve ontwikkeling te zien zijn waarop voortgebouwd kan worden. Als het kind zich tijdens de bezoeken steeds meer gaat richten op de ouder, zowel in emotionele als in pedagogische zin (gezag aanvaarden), en als de ouder sensitief en pedagogisch voldoende aansluit op het kind, dan kan overwogen worden het kind het perspectief te geven: 'opgroeien bij de ouder'.

De twee aspecten van de gehechtheids- en opvoedingsrelatie worden in de contacten tussen ouder en kind geobserveerd, middels items voor:

- Affectie van de ouder naar het kind en van het kind naar de ouder,
- Het stellen van grenzen door de ouder en het accepteren van zijn gezag door het kind.

Wordt dit overwegend positief gescoord op de observatielijsten, is dit een belangrijke aanwijzing voor het (weer) kunnen opbouwen van een gehechtheids- en opvoedingsrelatie door het kind met de ouder.

Als grens wordt aangehouden: 70% van de scores moet positief zijn. De ouder zorgt tijdens het PBM-traject slechts een dag per week voor het kind en er is steeds een begeleider

aanwezig die aanwijzingen kan geven en steun kan bieden – hetgeen de situatie voor het kind ook veilig maakt. Een score van 60% wordt daarom te laag bevonden om een dergelijk belangrijke beslissing te kunnen nemen

Nodig is: Intensieve ondersteuning na een terugplaatsing accepteren

De ouder zal begeleiding nodig hebben als het kind bij hem is teruggeplaatst om de verkregen vaardigheden m.b.t. verzorging en opvoeding verder te kunnen ontwikkelen en te kunnen specificeren, ook wanneer het kind ouder wordt.

3.3.2 Contra-indicaties voor een terugplaatsing

a. Nauwelijks een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder vóór de uithuisplaatsing

Uit de informatie van de pleegouders (en de gezinsvoogd) kan blijken dat het kind (zeer) verwaarloosd in het pleeggezin kwam en sprake was van ontwikkelingsverstoring. Dit betekent dat het kind in onvoldoende mate een veilige, adequate gehechtheids- en opvoedingsrelatie met zijn ouder aan is kunnen gaan toen het kind nog de ouder woonde.⁴⁷ Verwaarlozing en uithuisplaatsing van heel jonge kinderen (0-2 jaar) betekent meestal dat geen veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie is kunnen ontstaan van het kind met zijn ouder omdat de zorg en aandacht, maar ook de structuur ontbraken en zijn hersenen zich niet adequaat hebben kunnen ontwikkelen. Een terugplaatsing is in dat geval pedagogisch niet verantwoord.

Bij oudere kinderen kan de aanwezigheid van enige gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder afgeleid worden uit positieve en negatieve ervaringen van het kind in de thuissituatie.

b. De gebondenheid van het kind aan de pleegouders.

Gebondenheid vanuit het kind aan de pleegouders is meestal ontstaan als het kind al heel jong (0-2 jaar) bij de pleegouders is geplaatst en daar reeds meer dan een (half) jaar verblijft. In dat geval kan weinig sprake zijn van een eerdere gehechtheids- en opvoedingsrelatie met de ouder. Het afbreken van een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders is een trauma, dat zijn neerslag vindt in het functioneren van het kind, veelal tot in de volwassenheid. Een (terug)plaatsing bij de ouder is vrijwel altijd pedagogisch niet verantwoord.

c. De mate van vooruitgang in gedrag en ontwikkeling van het kind in het pleeggezin.

Als het kind vooruit is gegaan in zijn gedrag en ontwikkeling, is sprake van (het begin van) een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders. Afbreken van een dergelijke relatie is een trauma voor het kind als hij al enige tijd in het pleeggezin woont. Een terugplaatsing leidt in dergelijke situaties regelmatig tot terugval in functioneren van het kind en tot verstoring van zijn ontwikkeling. Het kind zal dan opnieuw uit huis moeten worden geplaatst.⁴⁸

47 Hoogland, M. (Red.) *Pleegzorg in beeld*. Amsterdam: SWP. Oosterman, M. & Schuengel, C. (2010). Interventies in pleeggezinnen. In: *Pleegzorg in perspectief*. Van den Bergh. P.M. & Weterings. A.M. (Red.) Assen: Van Gorcum, Hst. 15 en Hst 16.

48 Dankkaart, K. (2010). *Besluitvorming en het beëindigen van pleeggezinplaatsingen – een dossieronderzoek bij BJZ Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, M.A.thesis. Peuchen, E.J. (2012). *Een kind in de pleegzorg: ontwikkeling, relaties en terugplaatsing – een dossieronderzoek bij BJZ Overijssel*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, M.A.thesis.

Bij (jonge) kinderen, die gehecht zijn geraakt aan de pleegouders, kosten de contacten met de ouder veel inspanning. Het kind wil wel positief reageren op de ouder, maar het valt hem soms zwaar. Veelal is terugval in functioneren te zien na de bezoeken aan de ouder tijdens het terugplaatsingstraject (bv. terugval van een 3-jarig kind tot gedrag van een een-jarige; niet meer willen eten, drinken en slapen; niet meer kunnen praten; baby-gedrag) Het kind valt terug in functioneren omdat de omgang met de ouder hem inspanning kost.⁴⁹ Daarnaast is hij bang zijn veilige gehechtheidspersonen, de pleegouders, te verliezen. (Ook jonge kinderen blijken goed te begrijpen dat de regelmatige begeleide bezoeken aan de ouder niet 'zomaar bezoeken' zijn.) Blijft de terugval voortduren, dan zal het terugplaatsingstraject moeten worden stopgezet en het opvoedingsperspectief wordt: 'opgroeien in een pleeggezin'.⁵⁰

Een andere reden van terugval kan zijn dat het kind gehecht is geraakt aan de pleegouders en bang is hen te verliezen. Ook dan is een terugplaatsing af te raden, ook in het belang van de ouder. De ouder krijgt dan niet het redelijk goed functionerende kind in huis dat hij tijdens het PBM-traject heeft gezien, maar een kind dat een trauma moet verwerken zonder de steun van de hem vertrouwde personen. Dit brengt ernstige schade toe aan zijn ontwikkeling.

d. De negatieve reacties van het kind na de bezoeken aan de ouder.

Het komt regelmatig voor dat het kind tijdens het traject blij is de ouder te zien en dat hij ook ingaat op de pogingen van de ouder om contact te maken. Maar als het kind vroeger negatieve ervaringen heeft gehad bij of met de ouder, kunnen die door het contact weer geactiveerd worden. Dit kan zich uiten door terugval in gedrag en functioneren van het kind *als hij weer terugkomt in het hem vertrouwde pleeggezin*. Daarnaast kan het ook zijn dat het kind zijn best doet om een goed contact te maken met de ouder, maar dat het voor hem in feite te zwaar is.

Nodig is

1. Ondersteuning van de pleegouders

De pleegouders zullen ondersteuning nodig hebben op drie gebieden.

- Hanteren en begeleiden van het gedrag van het kind. Veelal heeft het kind therapie en/of begeleiding nodig bij het verwerken van zijn trauma's. Zijn trauma's kunnen duidelijk worden als hij zich emotioneel veilig genoeg voelt om zijn emoties te kunnen uiten.
- Het begeleiden van de contacten met de ouders van het kind (zie ook hieronder).
- Gezagsbeëindiging van de beide ouders zodat de pleegouders niet afhankelijk zijn van de mening en beslissingen van de ouder over het kind, die tegenstrijdig kunnen zijn met het ontwikkelingsbelang van het kind.

2. Ondersteuning van de ouders

- De ouders hebben begeleiding en ondersteuning nodig bij het verwerken van het verdriet niet voor het kind te zullen kunnen gaan zorgen.
- De ouders hebben begeleiding nodig bij het vorm geven aan een bezoeksregeling die voor het kind verwerkbaar is. Op deze wijze kan een emotionele relatie van het kind met de ouder ontstaan die voor het kind positief is maar ook voor de ouder goed kan zijn omdat hij een positieve rol in het leven van het kind zal kunnen spelen. De ouder kan op deze wijze bijdragen aan de ontwikkeling van het kind omdat het kind zich niet afgewezen

49 Bij de kinderen in het PBM-project blijkt het voor te komen dat een kind dagen, soms een week, 'van slag' blijft na een bezoek aan de ouder en dat de terugval gedurende het terugplaatsingstraject toeneemt na ieder bezoek. Terugplaatsing is in die situatie niet verantwoord.

50 In de loop van de PBM-terugplaatsingstrajecten is dit herhaaldelijk gebeurd.

voelt door de ouder en de ouder hem aandacht en liefde geeft.

3.3.3 Indicaties voor overplaatsing als terugplaatsing niet mogelijk blijkt

a. Pleegouders maken contact van het kind met zijn ouders moeilijk.

Voor de identiteitsontwikkeling van het kind is het van belang dat hij tenminste enig contact heeft met zijn ouder. Belangrijk is echter vooral dat het kind de mogelijkheid krijgt een positieve emotionele relatie op te bouwen met zijn ouder als deze ontlast is van de zorg en verantwoordelijkheid voor het kind. Overplaatsing van het pleegkind naar een ander pleeggezin als terugplaatsing niet mogelijk blijkt, wordt geadviseerd als de huidige pleegouders niet adequaat omgaan met het kind en het kind niet positief reageert op de pleegouders, maar ook als de pleegouders het kind belemmeren in zijn contacten met zijn ouders en het kind niet over zijn ouders kan praten terwijl het kind wel graag naar de ouders toegaat. (Dit komt nogal eens voor als het kind bij grootouders wordt geplaatst terwijl het contact van de ouder met zijn ouders niet positief is.)

b. De pedagogische omgang van de pleegouders met het kind is niet adequaat

Uit de informatie van de pleegouders over de ontwikkeling en het gedrag van het kind en uit de observaties van de ambulant hulpverlener over de omgang van de pleegouders met het kind, kan blijken dat de opvoedingssituatie voor het kind niet adequaat is. Het kind kan gedragsproblemen vertonen waar de pleegouders niet op een voor dit kind adequate manier mee omgaan.

3.3.4 Criteria voor bezoeksregelingen als het kind in een pleeggezin zal opgroeien

De criteria voor de opzet van bezoeksregelingen als het kind niet kan worden teruggeplaatst worden eveneens geformuleerd binnen het theoretisch kader van het PBM, zodanig dat de bezoeken de ontwikkeling van het kind kunnen bevorderen en bijdragen tot de ontwikkeling van een emotionele relatie met de ouder.⁵¹

Criteria ontleend aan de wet

De ouder heeft de plicht voor zijn kind te zorgen en hem op te voeden. Hij heeft het recht gekregen om beslissingen ten aanzien van het kind te nemen om deze plicht ook te kunnen vervullen. Het recht van de ouders staat dus ten dienste van het kind en is geen opzichzelfstaand recht (Art. 1: 247 lid 1 en 2 BW). (Zie Hst. I.).

Als de ouder het kind niet meer opvoedt en het kind in een pleeggezin zal opgroeien, blijft het recht van de ouder gekoppeld aan de plicht de ontwikkeling van de persoonlijkheid van zijn kind te bevorderen. Criteria voor frequentie en vorm van bezoeksregelingen zal daarom afgeleid moeten worden van de voorwaarden waaronder het kind zich kan ontwikkelen. Bij het vaststellen van een bezoeksregeling moet de aard van de invloed van het contact met de ouder op de m.n. emotionele ontwikkeling van het kind het belangrijkste criterium zijn.⁵² Het is ook niet in zijn ontwikkelingsbelang om zijn uitzonderingspositie als pleegkind in een

51 Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (2007) *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind*. Utrecht, Agiel, Hst. 5 en 8. Zie ook: Van den Bergh, P.M. (2013). *Pleegouders, een investering waard*. Hst. 3 en 4.

52 Schofield, G. & Beek, M. (2006/2010). *Attachment Handbook for Foster Care and Adoption*. BAAF, London. Ch. 14, p. 394-420. "There can be no substitute for a developmentally informed and child-centered approach to the issue (of contact with the parents)." Ook uit de evaluaties van de zaken uit het PBM komt naar voren dat, ondanks de zekerheid van het verblijf in het pleeggezin door gezagsbeëindiging van de ouder(s), frequente en/of langdurige (dag/logeren) contacten van het kind met de ouder(s) zijn ontwikkeling negatief beïnvloeden (Weterings, A.M. Nog niet gepubliceerde notitie.).

gezin te benadrukken door steeds contact te hebben met mensen die geen familie zijn van de rest van het gezin waar het kind nu woont. Zijn 'anders-zijn' wordt dan extra benadrukt. Dat hoeft niet storend te zijn voor zijn ontwikkeling als de contacten met het kind en met het pleeggezin plezierig en als het ware als vanzelfsprekend verlopen. Als het echter spanning oproept (bv. als de ouder steeds blijft vragen om uitbreiding van de bezoeksregeling; door bedreigingen die de ouder uit; stalking van het kind), dan werkt het contact negatief, niet alleen voor het kind maar ook voor zijn opvoedingssituatie als geheel.

Als een bezoeksregeling voor het kind plezierig verloopt en hij ondervindt daarvóór, tijdens of daarna geen stress, dan kan de regeling de eerder verstoorde relatie met de ouder verbeteren zodat wel een positieve emotionele band kan gaan ontstaan. Op deze manier kan de ouder een positieve betekenis verwerven in het leven van het kind.

Criteria voor opbouw van bezoeken met het oog op bevorderen van een emotionele relatie van het kind met de ouder

Bij het bepalen van een bezoeksregeling is het nodig allereerst na te gaan welke relatie het kind met de ouder heeft gehad voordat hij uit huis werd geplaatst. Als het kind geleden heeft onder de omgang met de ouder en zijn ontwikkeling verstoord is geraakt, dan is de relatie van het kind met de ouder overheersend negatief. De nabijheid van de ouder kan dan angst of weerstand oproepen. Bij ieder bezoek worden de herinneringen weer 'getriggerd'. Een frequente bezoeksregeling activeert deze negatieve gevoelens dan steeds opnieuw. Daarnaast kunnen frequente bezoeken het kind in verwarring brengen over de bedoeling van de bezoeken en bij het kind de idee opwekken: is het toch de bedoeling is 'moet ik weer bij mijn ouder gaan wonen?' Dit bevordert de relatie van het kind met zijn ouder niet.

Negatieve associaties met de ouder kunnen alleen veranderd worden als de ouder een andersoortige relatie met het kind kan gaan ontwikkelen. Dit houdt in eerste instantie in: een periode, bv. 2 à 3 maanden, geen bezoek zodat duidelijk is dat de bezoeken een andere betekenis krijgen dan tijdens het PBM-traject. Het kind kan zich gaan herstellen omdat de negatieve gevoelens niet steeds opnieuw worden opgewekt⁵³. Daarna kan, bv., om de twee maanden een uur bezoek bij de pleegouders thuis plaatsvinden. Voor een kind is het niet voldoende als gezegd wordt; 'je mag opgroeien in dit pleeggezin', maar tegelijkertijd zijn ouders vrijwel even vaak ziet als tijdens het traject.

Als het *voor het kind* – letterlijk - duidelijk gaat worden dat de contacten met de ouder alleen de betekenis hebben van: 'bezoek van de ouder', kan de frequentie en de duur van de contacten langzaam opgebouwd worden – indien blijkt dat het kind dat ook graag wil. Als de bezoeken prettig gaan lopen, het kind geen stress geven, en kind en ouder blij zijn elkaar te zien, dan kan de frequentie of duur verhoogd worden en zijn bezoeken in verband met verjaardagen of andere feestelijkheden, zoals uitreiken van een zwemdiploma, of af en toe logeren. mogelijk.⁵⁴

Het beste is als na het opvoedingsbesluit het bezoek een periode bij de pleegouders thuis

53 Overigens: 'Enige maanden geen contact' is niet goed voor een kind dat net uit huis is geplaatst. Voor dit kind is de ouder (soms de enige) vertrouwde persoon, ook al is sprake van pedagogische en emotionele verwaarlozing. Na de UHP komt het kind in een geheel onbekende situatie waar hij niemand kent. Dat is beangstigend. In deze situatie is het beter als het kind de eerste tijd in het pleeggezin de ouder iedere week – kort, een uur – ziet. Dat kan later ook een eventuele terugplaatsing bevorderen.

54 Reacties van een kind als: 'Ik heb geen zin meer om naar papa te gaan – hij is altijd bezig met zijn telefoon of zit te gamen', of 'mama doet nooit iets leuks samen met mij', geven aan dat het niet vanzelfsprekend is dat een kind graag naar zijn ouder op bezoek gaat.

of in hun aanwezigheid kan plaatsvinden, omdat de situatie bij de pleegouders voor het kind veilig is. Op deze manier kan het voor het kind ook duidelijk worden dat hij niet bij de ouder zal gaan wonen en zijn bestaan (bij de pleegouders) niet meer bedreigd wordt.

Als de bezoeken van de ouder plezierig gaan verlopen, kan de ouder daadwerkelijk bijdragen aan de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind. Dit geldt voor zijn identiteitsontwikkeling, omdat het kind weet wie zijn ouder is, en eveneens voor zijn emotionele ontwikkeling omdat hij merkt dat de ouder aardig voor hem is. De ouder blijft de ouder van het kind, zoals de ouder van een volwassen kind zijn ouder blijft. De in de kinderbescherming dikwijls gehanteerde term 'ouder op afstand' is niet adequaat, noch voor het kind, noch voor de ouder.

Als een ouder geen contact meer wil met het kind, dan zal bezien moeten worden op welke wijze het kind informatie over en van de ouder gegeven kan worden.

Als het kind na bang is voor de ouder, zal het contact minimaal moeten zijn (eenmaal per (half) jaar). Een dergelijk contact is alleen van belang voor de identiteitsontwikkeling van het kind, nl. weten wie je ouder is. Het kan echter ook averechts werken en bij het kind negatieve reacties t.a.v. zichzelf oproepen, zoals: Zal ik ook zo worden als mijn vader? Zal ik ook zo slecht zorgen voor mijn kind?

Regelen van bezoeken van verschillende familieleden

Als ouders en familie willen bijdragen tot zijn ontwikkeling en een emotioneel goede relatie met het kind willen opbouwen, zullen de contacten afgestemd moeten worden op de behoeften van het kind aan deze contacten. Deze zijn niet altijd af te leiden uit de vraag: 'wanneer zie ik mijn mama weer?' Die vraag van het kind kan ook de vraag zijn naar duidelijkheid, willen weten waar hij aan toe is. De behoeften van het kind aan contacten kunnen worden afgeleid uit, o.a. vrolijk vertellen over de bezoeken, over de ouder, rustig slapen en geen tekenen laten zien van stress of frustratie.

Vaste belafspraken zijn niet als vanzelfsprekend gunstig voor de opbouw van een emotionele relatie van het kind met de ouder.. Deze benadrukken de uitzonderingspositie van het kind in het gezin – een kind wil niet graag 'anders dan anderen zijn'. Ook kunnen vaste belafspraken zijn dagelijks leven verstoren (hij moet dan steeds op een bepaalde tijd thuis zijn).

Het regelen van bezoeken met familieleden kan een groot probleem worden als de ouders gescheiden zijn en voor beiden een aparte bezoeksregeling gemaakt moet worden. Nog gecompliceerder wordt het als ook grootouders (mogelijk ook apart) en broers of zusjes op bezoek willen komen.

Als de moeder, bv., een maal per 6 weken komt en de vader eveneens, dan heeft het kind al iedere drie weken een bezoek van familie. Als opa en/of oma daarnaast iedere twee maanden ook apart zouden komen, dan heeft het kind ongeveer iedere 1 ½ week bezoek van familie. Komen daar nog broers of zusjes, bij dan bestaat het sociale leven van het kind voornamelijk uit bezoeken van familieleden. Dit bevordert de aard van de contacten niet en belemmert het kind in zijn ontwikkeling m.b.t. sociale contacten buiten het pleeggezin zijn 'uitvalsbasis'.

Bij dergelijke bezoeksregelingen heeft het kind dan nauwelijks tijd een eigen leven op te bouwen. Maar vooral: hij wordt iedere week geconfronteerd met familie, mensen die geen familie van zijn pleegouders zijn. Hij blijft een duidelijke uitzonderingspositie behouden in

het pleeggezin. Hij hoort dan eigenlijk niet bij zijn pleeggezin. Hij is 'anders', niet alleen doordat hij een problematische voorgeschiedenis heeft en zijn ouders hem niet konden opvoeden, maar ook doordat hij een geheel ander sociaal leven heeft dan de andere leden van het gezin waar hij woont. Dit zal sterker en duidelijker worden als hij groter wordt en zelf vriendschappen wil gaan ontwikkelen of lid worden van een sportclub. Het brengt het kind veel onrust en onduidelijkheid over zijn identiteit. Het kan ook de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders belemmeren.⁵⁵

Echter, familie is wel van belang voor het kind en contact met hen blijft nodig, ook als het kind nog brieven of zusje heeft die elders wonen. Het is een taak voor de gezinsvoogd om in overleg met de pleegouders, kind en de Aanbieder van Pleegzorg creatieve oplossingen te bedenken, waardoor het kind niet ieder week of twee weken een familie-bezoek heeft of op bezoek moet gaan. Gedacht kan worden aan: eenmaal per vier maanden een familiedag voor familieleden en brusjes, (pleegouders van verschillende kinderen uit een gezin blijken wel bereid een dergelijk middag te organiseren), of uitnodigingen i.v.m. met het halen van een diploma van een van de kinderen uit hetzelfde gezin of organiseren van een brusjes-dag zodat de kinderen af en toe met elkaar kunnen spelen.

55 Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). Pleegzorg in perspectief. Assen: Van Gorcum, Hst 5 en Hst 6, p. 57-104. Problematisch verlopende oudercontacten hangen significant samen met problemen in de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders. Huijg, A.A.M. (2010). *Pleegzorg. De ontwikkeling van pleegkinderen, de relatie-ontwikkeling tussen pleegkind en pleegouders en de invloed van het oudercontact*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek MA-scriptie.

Bijlagen

**bij de NOTA over het Pedagogisch Beslis-Model
voor
(terugplaatsong van) Pleegkinderen**

Bijlage 1

PSI, Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium

De ontwikkeling van het PSI is gestart eind jaren tachtig vorige eeuw.⁵⁶ De vormgeving van de lijsten is daarna aangepast, evenals de formulering van sommige vragen zodat de lijsten ook gebruikt konden worden door de William Schrikker Groep, de WSG, die verstandelijk beperkte ouders met hun kinderen begeleidt. (PSI, Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium, Weterings, A.M. & Van den Bergh, P.M. (2006-2016) Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek.)

Het PSI is een instrument voor het maken van een risico-taxatie van een opvoedingssituatie ten behoeve van hulpverlening en besluitvorming.

Het PSI bestaat uit 5-18 half-gestructureerde vragenlijsten die door een hulpverlener of een gezinsvoogd worden afgenomen bij de (pleeg)ouders thuis in diagnostische interviews. De (pleeg)ouders, evt. de leerkracht en het kind vanaf zes jaar, kunnen de antwoorden op de vastgelegde vragen zelf formuleren, die zo letterlijk mogelijk worden opgeschreven door degene die de PSI-lijsten afneemt. Op deze wijze kan hulpverlening en begeleiding aansluiten op de beleving van de betrokkenen.

Beoordeling en scoring van de PSI-signaleringslijsten

Aan iedere vragenlijst is een beoordelings- of wegingslijst toegevoegd, die indicatoren bevat voor wel of geen problemen bij dit onderwerp (bv. de omgang van het kind met

⁵⁶ Weterings, A.M., e.a., (1991) *Signaleren binnen de jeugdhulpverlening, De ontwikkeling van het PSI*. Leiden: Rijksuniversiteit Leiden, Afd. COJ. Weterings

NOTA Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen
Dr.A.M.Weterings EC Kind in de Pleegzorg. Mei 2018

leeftijdgenootjes; de emotionele ontwikkeling van het kind; problemen in het pedagogisch handelen bij bepaald gedrag van het kind). De 'wegings'- of beoordelingslijst, met indicatoren voor alle vragen in een PSI-signaleringslijst, wordt gescoord door een van het (pleeg)gezin en kind onafhankelijke gedragsdeskundige, een forensisch rapporteur. De 'weger' van de informatie scoort de informatie bij iedere vraag met 1 punt (wel problemen of aandachtspunten waarbij hulp gewenst is) of 0 punten (geen problemen of aandachtspunten voor hulpverlening).

De PSI-vragenlijsten worden signaleringslijsten genoemd, omdat de forensisch rapporteur op basis van de (vaak uitgebreide) antwoorden signalen kan afleiden voor de aard van de problematiek in de opvoedingssituatie. De scores op de PSI-signaleringslijsten zijn navolgbaar omdat de informatie, met de scores op de indicatoren, zijn opgenomen in het TOS-rapport. Alle indicatoren zijn omschreven.

De scores gegeven door de ambulante hulpverlener op de PSI-observatielijsten tijdens de bezoeken van het kind aan de ouder, worden door de forensisch rapporteur beoordeeld op basis van de gemaakte verslagen. Zo nodig, wordt de scoring op enkele items aangepast.

Het PSI is genormeerd op basis van PSI-afnames bij 200 aselect gekozen Nederlandse 'gewone' gezinnen. De Taxatie Waarden (TW) voor iedere vragenlijst over een bepaald onderwerp van de opvoedingssituatie zijn op basis van de gegevens van deze groep bepaald, waarbij geldt: hoe meer punten, hoe meer problemen of aandachtspunten voor hulp.

De volgende Taxatie Waarden worden toegekend:

TW 1 = Weinig of geen problemen/aandachtspunten; hulp mogelijk nodig.

TW 2 = Het aantal problemen/aandachtspunten komt in 16% van 'gewone gezinnen' voor; hulp is nodig bij dit onderdeel.

TW 3 = Het aantal problemen/aandachtspunten komt in 2,5% van 'gewone' gezinnen voor; hulp is noodzakelijk bij dit onderdeel.

De Taxatie Waarde van een signaleringslijst geeft aan de mate waarin hulp nodig is. De Taxatie Waarden geven *een indicatie voor de omvang van de problematiek* en de benodigde hulp. De *inhoud* van de hulp wordt gebaseerd op de gegeven informatie, waarbij de positieve informatie die gegeven is een rol speelt bij het bepalen van vorm en inhoud van de hulp. De negatieve informatie over een onderwerp wordt echter niet 'geneutraliseerd' door positieve informatie over dat onderwerp.

De conclusies van de forensisch rapporteur worden gebaseerd op de inhoudelijke informatie in de PSI's van ouders, resp. pleegouders/gezinshuisouders, over de problemen en op basis van de omvang van de problematiek, aangegeven middels de toegekende Taxatie Waarde. De informatie wordt geïnterpreteerd en met elkaar in verband gebracht, met name op basis van de gehechtheidstheorie en de voorwaarden waaronder een kind zich kan ontwikkelen.

De forensisch rapporteur schrijft tevens het rapport over de Taxatie van de Opvoedingssituatie, het TOS-rapport, met een advies over het te voeren beleid en hulpverlening.

Er zijn drie versies van het PSI. Alle versies bevatten in opzet dezelfde lijsten voor:

- Gegevens van kind en (pleeg)gezin,
- Ontwikkeling van het kind,

- Gedrag van het kind, en
- Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie.

Daarnaast bevat iedere versie specifieke signalerings-lijsten passend bij de situatie.

- PSI-UHP** voor de ouders als het kind uit huis is geplaatst.
Over de volgende onderwerpen wordt in het PBM-traject een vragenlijst afgenomen: Gegevens over kind en gezin, Geschiedenis van ontvangen hulpverlening tot de uithuisplaatsing, Geschiedenis van de relatie tussen ouder en kind vanaf zijn geboorte, Ontwikkeling van het kind, Gedrag van het kind, Ontwikkeling van de gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de ouder vóór de uithuisplaatsing, Verloop van de contacten met de vader, Verloop van de contacten met de moeder, Sociaal netwerk van de ouders.
- PSI-P** voor het pleeggezin.
Over de onderwerpen die hetzelfde zijn als voor de ouders, wordt een dezelfde vragenlijst afgenomen. En daarnaast een lijst voor de leerkracht/crècheleiding.
Voor het kind vanaf zes jaar wordt het Relatie-Diagram afgenomen.
- PSI-G** voor het gezin als het kind thuis woont.
Deze lijsten zijn vrijwel gelijk aan de lijsten in het PSI-UHP. Ook het PSI-G bevat een lijst voor de leerkracht/crècheleiding.
Voor het kind vanaf zes jaar wordt het Relatie-Diagram afgenomen.
Het PSI-G wordt gebruikt bij de evaluatie als een pleegkind na een PBM-terugplaatsingstraject is teruggegaan naar de ouder.

De SDQ

De SDQ, Sterke kanten en Moeilijkheden van het kind, is toegevoegd aan het PSI vanwege validering.

De SDQ is ontwikkeld door Goodman in 1997 en vertaald in het Nederlands door Goedhart, A..W. , Treffers, P.D.A. & Weidenfelt, B.M. (2003). Zie: *Maandblad Geestelijke Gezondheid*, 58 (11) p. 1018-1035.

Vrijwel alle probleemschalen van de SDQ correleren significant met de interactiepatronen van de Aandachtsveldenlijst voor het Gedrag van het kind t.o.v. pleegouders uit het PSI-P. Kizilyazi, S. (2009). *Interactie in het licht van gedragsproblemen*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis.

Het PSI heeft vijf kernlijsten die in de drie specificaties van het PSI hetzelfde zijn zodat vergelijking van opvoedingssituaties thuis, en vóór en na een uithuis- en pleeggezinplaatsing mogelijk is. Dit zijn: Gegevens van het (pleeg)gezin, Ontwikkeling van het kind, Aandachtsveldenlijst voor het Gedrag van het kind in interactie met zijn (pleeg)ouder, Gehechtheids- en Opvoedings-relatie en Verloop van de contacten met ouder bij scheiding of bij een pleeggezinplaatsing.

De items in de PSI-observatielijsten voor de interactie tussen ouder en kind zijn operationalisering van de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn ouder.

Er is onderzoek gedaan naar de samenhang van de PSI-P lijsten.

Elke signaleringslijst, SL, correleert met gemiddeld vijf andere signaleringslijsten. De SL Ontwikkeling van het pleegkind correleert significant met verschillende externe bronnen

over gedrag en de ontwikkeling van het kind, zoals de Schoollijst voor de leerkracht en de PSI-Observatielijst voor de interactie tussen pleegouders en kind, ingevuld door de pleegzorgwerker.

De Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de pleegouders hangt significant samen met de Aandachtsveldenlijst voor het Gedrag van het kind t.o.v. de pleegouders, en met de ontwikkeling van het kind⁵⁷. Deze lijst hangt ook significant samen met het verloop van de contacten van het pleegkind met zijn moeder. (Hoe meer problemen in de contacten van het kind met de moeder, hoe meer problemen in de Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie met de pleegouders.

(Opmerking: Dit is een zorgwekkende bevinding.)

Bijlage 2

Checklist voor het Startgesprek met de ouder over de inzet van het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen, het PBM

De volgende onderwerpen komen aan de orde in het startgesprek met de ouders over de inzet van een PBM-terugplaatsingstraject.

a. Het doel van het PBM is: onderzoeken of het kind teruggeplaatst kan worden bij (een van) de ouders.

Tijdens het traject wordt onderzocht welke opvoedingsvaardigheden de ouder heeft en of deze aansluiten bij het kind.

Bij het kind wordt nagegaan hoe hij op de ouders reageert tijdens de bezoeken.

De pleegouders vullen PSI-observatielijsten in over de reacties van het kind vóór, direct na de bezoeken en in de dagen daarna.

b. De voorwaarden waaronder het PBM ingezet wordt.

c. De rol van de bij het PBM betrokken medewerkers:

- Van de Aanbieder van Pleegzorg: de coördinator/gedragsdeskundige van het PBM-project, de bij het kind betrokken gedragswetenschapper, de pleegzorgwerker, de ambulante hulpverlener die de bezoeken van het kind aan de ouders gaan begeleiden, en de supervisor van de Video-Interactie-Begeleiding, VIB.

- Van de Gecertificeerde Instelling: de gezinsvoogd.

- Van het Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg: de onafhankelijk forensische rapporteur, die op basis van de informatie van alle betrokkenen een rapport schrijft over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie van het kind (TOS-rapport).

d. Informatie over de duur het terugplaatsingstraject. In principe duurt een PBM-traject een half jaar. Het traject kan op basis van de bevindingen tijdens het traject in overleg met de gezinsvoogd verlengd of verkort worden of eventueel stopgezet.

⁵⁷ Sitskoorn, A. (2011). *De validiteit van het Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium voor het Pleeggezin*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis. Huijg, A.A.M. (2010). *De relatie-ontwikkeling tussen pleegkind en pleegouders en de invloed van het ouder-contact*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis.

Van Yperen, T.A., Verheggern, S.N. & Roza, A.W. (1995) *Registratie in de Jeugdzorg: Elf Instrumenten onder de loep (PSI, VSPS, e.a.)*. NIZW, Utrecht.

e. Informatie over het verloop van het traject. Iedere week een bezoek van het kind aan de ouder thuis. Opbouw in duur van de bezoeken: 2x 2 uur , 2-4x 4 uur en daarna 7 uur per bezoekdag. Alle bezoeken worden begeleid en geobserveerd. Hierbij wordt driemaal een video-opname gemaakt, aan het begin, in het midden van het traject en aan het einde. De VIB-opnames worden met de ouders besproken.

f. De ouders krijgen de verslagen van de bezoeken ter in inzage. Deze worden ook met hen besproken.

g. Bij de start van het PBM worden bij de ouders diagnostische interviews afgenomen over de opvoedingssituatie vóór de uithuisplaatsing en over het verloop van de bezoeken van en aan het kind, aan de hand van de PSI-lijsten.

h. Bij de pleegouders worden soortgelijke interviews afgenomen aan de hand van de PSI-lijsten, over de opvoedingssituatie van het kind vanaf zijn komst in het pleeggezin, en het verloop van de contacten van het kind met de ouders, eveneens aan de hand van PSI-lijsten.

De PSI-lijsten kunnen bij de pleegouders worden afgenomen aan het begin van het traject als het kind ongeveer 5 maanden in het pleeggezin woont. (Als het kind korter bij de pleegouders woont, is het beter enige tijd met de afname te wachten omdat kinderen in het begin van een plaatsing veelal aangepast gedrag vertonen.)

i. Evaluatie. Om na te kunnen gaan of de werkwijze volgens een PBM-terugplaatsingstraject voor het kind opvoedingsperspectief heeft gegeven, zal een of twee jaar na het opvoedingsbesluit geëvalueerd worden hoe het met de kinderen gaat. Daarnaast is het van belang de mening van ouder(s) en pleegouders te horen over het PBM-traject en na te gaan wat verbeterd kan worden. (Zie Hoofdstuk II, van de NOTA.)